

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Gitana Ivoškaitė

Edukologijos (specializacija: švietimo vadyba) magistrantūros studijų programos
NEMM – 6 grupės II kurso studentė

**MOKYTOJO KAIP KLASĖS VADOVO VEIKLOS ĮTAKA STIPRINANT
PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ SAVĖS VERTINIMĄ**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
doc. dr. Rasa Pocevičienė

Šiauliai, 2008

Darbas originalus ..... Gitana Ivoškaitė
(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA

SUMMARY

ĮVADAS	3
1. KLASĖS VADOVAS IR JO VEIKLOS YPATUMAI	7
1.1. Mokytojo ir auklėtojo vaidmuo mokykloje	10
1.2. Klasės auklėtojo veiklos ypatumai.....	14
2. SAVĖS VERTINIMO YPATUMŲ PROBLEMA IR MOKINIO SAVO VERTĖS STIPRINIMAS KLASĖJE	15
2.1. Savęs vertinimo samprata.....	15
2.2. Savęs vertinimą lemiantys veiksniai.....	21
2.3. Kasdieninis mokytojos(-o) elgesys, stiprinantis vaikų savigarbą.....	23
3. MOKYTOJO KAIP KLASĖS VADOVO VEIKLOS ĮTAKA STIPRINANT PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ SAVĖS VERTINIMĄ: EMPIRINIS TYRIMAS	29
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	29
3.2. Pradinių klasių mokinių savęs vertinimo analizė.....	31
3.3. Mokytojų kaip klasės vadovų anketinės apklausos analizė.....	43
IŠVADOS	48
REKOMENDACIJOS	50
LITERATŪRA	51
PRIEDAI	55

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Kaip pripažįsta daugelis Lietuvos ir užsienio mokslininkų A. Gučas(1990), G. Valickas (1991), A. Kepalaitė (1996), R. Žukauskienė (2007), V. Satir (1991), F. Kendal (2001), savęs vertinimas yra vienas iš svarbiausių asmenybės vidinių darinių, kuris palieka neišdildomus pėdsakus visuose žmogaus poelgiuose ir veiksmuose nuo ankstyvosios vaikystės iki gilios senatvės. O šiuolaikinė visuomenė laukia sugebančio lengvai bendrauti, lankstaus, komunikabilaus, nebijančio rizikos, mokančio vertinti, analizuoti, spręsti jaunosios kartos atstovo. Tačiau, deja, pozityvias nuostatas puoselėjantis, save teigiamai vertinantis, toli gražu ne kiekvienas vaikas. Asmenybės savęs vertinimo problema domino ne tik ankstesnio periodo mokslininkus, bet aktuali išlieka ir dabartiniu metu. Kiekvienas gyvas organizmas yra priverstas prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos. Vaiko integravimosi į visuomenę sėkmė, jo elgesys visuomenėje priklauso nuo šeimos ir nuo mokyklos.

„Mokykla yra orientuota padėti mokiniui suvokti save, talkinti siekiui padėti tapti pilnaverčiu visuomenės nariu, įsisavinti visuomenės normas, patirtį, įprasminti gyvenimą“ (Braslauskienė, Šmitienė, 2002). Tačiau mokytojai ne visuomet aiškinasi mokykloje, kodėl ugdytinis netinkamai elgiasi bei save neadekvačiai vertina. Klasės auklėtojas, kurdamas klasėje draugišką bendravimo atmosferą, gali pastebėti nederamą mokinių elgesį, neadekvačią savijautą.

Vienas iš svarbiausių mokyklos uždavinių – išugdyti dorą, sąžiningą ir darbštų žmogų, parengti jį savarankiškam gyvenimui ir siekti jo integracijos visuomenėje (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003). Taigi, mokytojas kaip klasės vadovas taip pat turi įtakos mokinių savęs vertinimui ir gali jį veikti. Galima turėti geriausių ketinimų, vadovavimo ugdyto, auklėjimo, lavinimo procesams įgūdžių, bet jeigu patys ugdytiniai neturės motyvacijos ar tiesiog nebus moraliai nusiteikę priimti mokytojo kaip klasės veiklos vadovo idėjų, pastangų, tuomet prireiks nemažai pastangų valdant savo klasę (įgyvendinant viziją, misiją, bendradarbiaujant). Taigi, šiuolaikinė edukologinė situacija ir visuomenės poreikiai veikia mokytojo paskirtį ypač pradinių klasių mokytojo. Jis yra svarbus pradinės mokyklos pedagogas, sudarantis prielaidas ugdymo procese užtikrinti vaiko teisę į išsilavinimą, jo saugumą mokykloje.

Mokslinėje literatūroje yra nemažai rašoma apie suaugusiųjų ir vaikų savęs vertinimą. Egzistuoja daug ir įvairių savęs vertinimo aprašymo tipų. Tačiau iki šiol dar nesuformuluotas universalus, visiems priimtinas savęs vertinimo apibrėžimas. G. Valickas (1991) teigia, jog egzistuojantys apibrėžimai papildo vienas kitą, išskirdami skirtingus tiriamos realybės aspektus, o kai kurie ne tik neatskleidžia savęs vertinimo esmės, bet netgi pradeda kelti painiavą. Savęs vertinimo problema vienokiu ar kitokiu aspektu nagrinėjama ir aktuali iki šių dienų. Asmenybės savęs vertinimo problemą analizavo ir savo darbuose skyrė daug dėmesio A.

Maslow (2006), C. Rogers (2005), V. Satir (1995), A. Adler (2003). Taip pat savęs vertinimo raidą savo darbuose tyrinėjo D. Myers (2000), V. J. Černius (1997), A. Kepalaitė (1996), R. Želvytis (1995), V. Lepeškienė (1996), R. Žukauskienė (1995). Mokslininkai pabrėžė, kad asmenybės nuomonė apie save formuojasi jai sąveikaujant su aplinka, analizuojant savo laimėjimus, veiklos rezultatus, išskyrė savęs vertinimo formavimosi veiksnius, faktorius, kurie įtakoja asmenybės savęs vertinimą.

Mokytojo kaip klasės vadovo vaidmuo yra išskirtinis ir reikšmingas, nes jis pirmasis vaiko ugdytojas mokykloje, renka informaciją, ją analizuoja, daro prielaidas žvelgdamas į kiekvieno ugdytinio ateitį, bendradarbiauja su kitais, koordinuoja ne tik ugdomąją, lavinamąją, bet ir auklėjamąją veiklas. Jo pareiga siekti kuo aukštesnių tikslų.

Švietimo įstatyme (1991) teigiama: „Klasės auklėtojas užtikrina ugdomų mokinių saugumą, ugdo tvirtas mokinių dorovės, pilietines, tautines bei patriotines nuostatas, laiduoja jų asmenybės galių plėtotę, rūpinasi pagalbos teikimu mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių, nuolat informuoja tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaikų ugdymosi poreikius ir pasiekimus“ (<http://www.istatymas.lt/mokslas.php>, Nr. IX-1630, http://www.draugiskamokykla.lt/lt.php/mokytoju_kambarys/as_klases_aukletejas/).

Klasės auklėtojas koordinuoja klasės ugdomąjį procesą per šias pedagoginės veiklos sritis: darbą su mokiniais, toje klasėje dirbančiais mokytojais, su mokyklos vadovais bei kitais darbuotojais, mokyklos savivaldos institucijomis, su tėvais bei kitais socialiniais partneriais (Sikorskytė – Voišnienė, 2007). Tačiau, ar mokytojo veikla, o ypač kaip klasės vadovo yra veiksminga ugdytiniais, priklauso nuo pačio pedagogo kompetencijų, ypač bendraujant, giliau pažįstant mokinius, suprantant, kuriant įvairias sąveikos situacijas. Mokytojas ugdytinius turi taip pažinoti, išvelgti jų elgesį, asmenybę, pastebėję neadvekvatų savęs vertinimą, koreguoti.

Tyrimo problema. Nėra teoriškai ir empiriškai pagrįsta mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaka mokinio savęs vertinimui.

Tyrimo objektas. Mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaka stiprinant pradinį mokinių savęs vertinimą.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad mokytojas kaip klasės vadovas savo veikla turi įtakos pradinį mokinių savęs vertinimui.

Tyrimo tikslas. Teoriškai ir empiriškai pagrįsti ryšį tarp pradinį mokinių savęs vertinimo ir mokytojo kaip klasės vadovo veiklos.

Tyrimo uždaviniai:

1. Mokslinės literatūros analizės pagrindu atskleisti klasės vadovo veiklos ypatumus, išryškinti klasės auklėtojo veiklos prasmę ir jos kryptis, sąsajas, įtaką vaikui, jo asmenybei.

2. Teoriškai pagrįsti asmenybės savęs vertinimo svarbumą, jo reikšmingumą, lygmenis, veiksnius.

3. Išsiaiškinti pradinių klasių mokinių savęs vertinimą ir mokytojo kaip klasės vadovo veiklos ryšį mokinių savęs vertinimui.

4. Išskirti mokinio savo vertės stiprinimo klasėje ypatumus empirinio tyrimo pagrindu.

Tyrimo metodologija. Šio kiekybinio tyrimo metodologinis pagrindas – mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaka stiprinant pradinių klasių mokinių savęs vertinimą teorija. Remiamasi prielaida, kad mokytojo kaip klasės vadovo veikla turi įtakos pradinių klasių mokinių savęs vertinimui. Atliekant mokytojo veiklos įtakos stiprinant mokinių savęs vertinimą analizę, vadovautasi socialinio konstruktyvizmo, interakcijos teorijomis.

Socialinis konstruktyvizmas – socialinių fenomenų konstravimas individų socialinėje sąveikoje (Forte, 2002).

Interakcija - (inter- + lot. actio - veiksmas, vykdymas): dviejų ar daugiau asmenų tarpusavio sąveika, supratimas ir grįžtamasis poveikis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2007, p. 471).

Tyrimo metodai.

- Mokslinės edukologinės, sociologinės, psichologinės literatūros šaltinių analizė;
- Pradinių klasių mokinių, mokytojų anketinė apklausa;
- Kiekybinė ir kokybinė atliktų tyrimų duomenų analizė (anketinė klausimų-atsakymų informatyvumo analizė). Gauti tyrimų duomenys apibendrinti statistikos metodais (dažnių, neparametrinė, koreliacinė analizė). Empiriniai duomenys apdoroti naudojant SPSS (Statistical Packet for Social Sciences 12.0) ir Microsoft Exel kompiuterines programas.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimo rezultatų patikimumui ir tikslumui didelę įtaką turi imties parinkimas; 1 lentelėje pateikta viso tyrimo dalyvių bendroji statistika (žr. 1 PRIEDAS). Pažymėtina, kad imtys pakankamai reprezentatyvios atskirų anketos klausimų kokybės tikrinimo ir atrankos požiūriu. Tyrime dalyvavo dvi respondentų grupės: 200 pradinių klasių mokinių (tame tarpe 100 miesto vietovės ir 100 rajono vietovės ugdymo įstaigų mokinių); pradinių klasių mokytojų (iš jų 5 dirbantys didmiesčio ir 5 - miestelio ugdymo įstaigose). Apklausa vyko Kaišiadorių Algirdo Brazausko vidurinėje mokykloje, Šiaulių miesto Vinco Kudirkos

pagrindinėje mokykloje, Šiaulių miesto Tėvo Benedikto Andriuškos pradinėje mokykloje trečiose, ketvirtose klasėse. Tyrimas atliktas 2007 metų vasario – gegužės mėn.

Tyrimo organizavimo etapai.

I etapas. Suformuluota tyrimo problema, aktualumas, objektas, iškeltas darbo tikslas, uždaviniai, kurie konkretinti, hipotezė. Analizuota mokslinė literatūra.

II etapas. Šiame etape buvo vykdoma programų įgyvendinimo apklausa, anketavimas. Apklausti pradinių klasių mokytojai kaip klasių vadovai. Taip pat pradinių klasių mokiniai siekiant išsiaiškinti ar jų savęs vertinimui įtakos turi ir kaip įtakoja klasių mokytojai, auklėtojai. Pastarasis etapas vyko 6 mėnesius.

III etapas. Gauti tyrimų duomenys apdoroti, analizuoti ir pateikiami moksliniame darbe.

Darbo sklaida. Ivoškaitė G. (2006). Pradinių klasių mokinių gyvenamosios aplinkos ir jų savęs vertinimo ypatumai / *Studentų mokslinių darbų konferencija*, Šiaulių universitetas Edukologijos fakultetas, 2006-04-27.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių, anglų kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas(74 šaltiniai), 5 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 31 paveikslas, 6 lentelės. Prieduose pateikiama tyrimo instrumentai – anketos, programa, ir kai kurie tyrimo duomenys. Magistro darbo apimtis – 54 puslapiai.

1. KLASĖS VADOVAS IR JO VEIKLOS YPATUMAI

1.1. Mokytojo kaip klasės vadovo apibrėžtis

Mokytojas – daug platesnė sąvoka negu klasės vadovas. Mokytojas – tai kvalifikuotas ugdymo veikėjas, dėstomo(jo) dalyko ir mokinio psichologijos, edukologijos, vadybos žinovas. Beje, kiekvienas mokytojas pamokos metu vadovauja klasei, grupei, to net nesuvokdamas. Anot mokslininko B. Bitino (2004), klasės auklėtojas yra:

1. *Prižiūrėtojas* – tvarkos sergėtojas, elgesio taisyklių laikymosi stebėtojas.
2. *Auklėtojas* – auklėjamojo poveikio subjektas, ugdytiniais privalomų vertybių (elgesio principų, normų) perteikėjas, jų nuostatų, jausmų, įpročių ugdytojas.
3. *Vadovas* – asmuo, pagal pareigas atsakingas už pavaldinių veiklą, kuria siekiama socialiai reikšmingų tikslų.
4. *Globotojas* (globėjas) – asmuo, kuris rūpinasi neveiksniais asmenimis (vaikais ir suaugusiais), atsako už jų gyvenimo organizavimą.
5. *Organizatorius* – veiklos iniciatorius, konkretinantis jos tikslus, parenkantis vykdytojus, juos instruktuojantis, apibendrinantis veiklos rezultatus.
6. *Kuratorius* – asmuo, kuriam pavesta rūpintis kuria nors veiklos sritimi, padedant jos vykdytojams spręsti numatytus uždavinius.
7. *Tjutorius* – angliškai kalbančiose šalyse paplitęs žodis, reškiantis privatų repetitorių, studentų grupės vadovą, svarbiausią klasės mokytoją. Bendroji veiklos orientacija – individuali pagalba pavestiems globoti ugdytiniais.
8. *Patarėjas* – socialinis pedagogas, kuris ugdymo institucijoje rūpinasi pedagoginės ir socialinės pagalbos teikimu ugdytiniais, kurios jiems reikia.
9. *Konsultantas* – asmuo, kvalifikuotai padedantis spręsti asmenines problemas. Skirtingai nuo kitų ugdytojų, konsultantas teikia pagalbą tik jos prašantiems.

Šiuolaikinė socialinė pedagoginė situacija ir visuomenės poreikiai veikia bendriausią klasės auklėtojo paskirtį. Jis yra svarbus mokyklos pedagogas, sudarantis prielaidas ugdymo procese užtikrinti vaiko teisę į išsilavinimą ir pirmiausia, jo saugumą mokykloje, traktuojamą plačiąja prasme (Barkauskaitė, 2000). Klasės auklėtojo veiklos vidinę, pedagoginę prasmę galima nusakyti taip: klasės auklėtojas – ugdytinių dvasinio gyvenimo vadovas. Svarbiausia tai, kad klasės auklėtojas ir ugdytinis suvokiami kaip dvasiškai bendraujantys asmenys, vienas kitą suprantantys, vienas kitam artimi.

Klasės auklėtojas yra suaugęs žmogus, kuris mokykloje yra arčiausiai mokinių. Tai jam tenka pirmiausia rūpintis sukurti klasėje bendradarbiavimo ir pasitikėjimo atmosferą. Auklėtojas turi perteikti savo mokiniams pagrindines nuostatas, sąlygojančias gerus santykius klasėje ir

demokratinėje visuomenėje. Pirmiausia tai pagarba kiekvienam mokiniui, nepriklausomai nuo jo mokymosi, klusnumo ar maištingumo, tėvų turinės ir socialinės padėties. Tikra pagarba, nuoširdus domėjimasis kiekvienu stiprina mokinių pasitikėjimą savimi, skatina jų orumą. Dėl asmens būdo trūkumų ar silpnybių neleistina jų žeminti ir atstumti.

Klasės auklėtojas – tradicinė sąvoka, prigijusi mokykloje dažniausiai kaip kreipinys, tačiau oficialiuose mokyklos dokumentuose vartojamas terminas „klasės vadovas“. Abi sąvokos mokykloje vartojamos kaip sinonimai. Edukologinėje literatūroje nėra aiškaus šių sąvokų apibrėžimo. Pedagogikos terminų žodyne L. Jovaiša (2003, p. 63) nurodo: “Mokyklos darbu vadovauja direktorius, jo pavaduotojai, klasių vadovai. Pagrindinis mokyklos darbo vadovas – mokytojas”. O mokytojas yra ugdymo proceso skatintojas, visos dirbančios (klasės, grupelės) bendruomenės vadovas.

„Asmuo, atsakingas už bendrųjų moksleivių gebėjimų ugdymo koordinavimą“ – tai klasės auklėtojas (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai /1999-08-23-966.htm). Panašios nuomonės B. Bitinas (2004), klasės auklėtojas yra mokinių auklėjimo organizatorius, bei L. Jovaiša (2002, p.24): „klasės auklėtojas – mokyklos mokytojas, kuriam pavesta ugdyti klasės bendruomenę“. Taigi, klasės bendruomenė – tai mokiniai, jų tėvai ir kiti mokytojai, dirbantys su ta klase. Klasės auklėtojo veikla yra labai plati, nes jis ir vadovauja klasės bendruomenei, ir atstovauja jos narių interesams, ieško galimybių realizuoti jų poreikius, spręsti iškilusias problemas. Vadinasi, klasės vadovui tenka nemaža atsakomybė už klasei dėstančių kitų pedagogų bendradarbiavimo organizavimą, jis įpareigotas rūpintis savo klasės geru klimatu, visu ugdymo procesu, ieško būdų giliau pažinti auklėtinius – mokinius, jų aplinką, sėkmes ir nesėkmes, kad galėtų laiku suspėti suteikti ugdytiniui pagalbą.

Klasės auklėtojo darbo objektas – augantis vaikas. Todėl jo atsakomybė yra didžiulė prieš patį ugdytinį, prieš jo tėvus ir prieš visuomenę.

Klasės auklėtojo veiklos kompetencija. Kad klasės auklėtojas būtų ugdytiniam įdomios ir naudingos veiklos iniciatorius, koordinatorius, idėjų regeneratorium, jis turi pasižymėti tam tikromis savybėmis: bendravimo menu; pasitikėjimo savimi ir menu įtikinti; kūrybingumu; bendradarbiavimo su šeima planavimu.

Klasės auklėtojo veiklos pagrindinis objektas yra auklėtinis, todėl jo atsakomybė yra didžiulė. Skirtingi autoriai (Jakavičius, Juška (1996), Bitinas (2004)) įvairiai traktuoja klasės auklėtojo veiklos kriterijus, bet pagrindiniai yra šie:

- „Gerai pažinti, mylėti savo auklėtinį ir savo darbą;
- Sąmoningai ir sąžiningai siekti pasirinktų ugdymo tikslų ir uždavinių;
- Efektyviai taikyti auklėjimo formas, metodus ir būdus;
- Mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su auklėtinio šeima;

- Kelti tėvų autoritetą vaikų akyse, sugebėti išvelgti ir atskleisti vertingiausias tėvų savybes ir pačiam tas savybes vertinti;
- Kelti tėvų pedagoginę kultūrą, perduoti pedagogines, psichologines, vaiko sveikatos, teisines ir kitas žinias bei pedagoginę patirtį vaikų auklėjimo klausimais;
- Ugdyti savo kūrybines galias ir pedagoginį meistriškumą, kuriam būdinga glaudus patirties, žinių ir mokėjimų derinys bei turininga mokytojo asmenybė“ (Dapkienė, 2002, p. 91).

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendruosiuose nuostatuose (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai, /1999-08-23-966) yra net įvardintos klasės auklėtojo pareigos:

- Rūpintis auklėtinių ugdymu ir branda;
- Burti klasėje dirbančius mokytojus ir kitus specialistus auklėtinių ugdymui planuoti ir derinti;
- Žinoti auklėtinių poreikius, polinkius, interesus;
- Domėtis, rūpintis auklėtinių sveikata;
- Padėti auklėtiniams formuoti vertybines nuostatas, ugdyti pilietiškumą;
- Bendrauti su auklėtinių šeimomis;
- Suteikti auklėtiniams pagalbą, pastebėjus, kad jo atžvilgiu taikomas smurtas, prievarta bei išnaudojimas;
- Padėti spręsti auklėtiniams iškylančias psichologines, bendravimo, mokymosi problemas;
- Padėti auklėtiniams pasirinkti tolesnę mokymosi ar veiklos sritį.

Taigi, klasės auklėtojas ne tik vadovauja klasės bendruomenei, bet ir atstovauja jos interesams, ieško galimybių tenkinti jos poreikius.

Švietimo įstatyme (1998/2003) teigiama, kad klasės auklėtojas:

- Užtikrina ugdomųjų mokinių saugumą;
- Ugdo tvirtas mokinių dorovines, pilietines, tautines, patriotines nuostatas, laiduoja asmenybės galių plėtotę;
- Rūpinasi pagalbos teikimu mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų, specialiųjų poreikių;
- Nuolat informuoja tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaikų ugdymosi poreikius, pasiekimus.

Auklėjimas – pirmiausia nuolatinis dvasinis mokytojo ir vaiko bendravimas, tai tarsi mokslas apie žmogų. Pagrindinė pasitaikančių iškreiptų, neleistinių auklėtojo ir auklėtinio santykių priežastis – tarpusavio nepasitikėjimas, įtarumas.

„Tapti tikru auklėtoju galima tik perpratus vaiko dvasinį pasaulį, gerai išstudijavus jo amžiui būdingus poreikius, interesus, bendrąsias charakteristikas, gebėjimus, polinkius“ (Vengalienė J., 2004, p. 8-9). Auklėtojo žodžiuose, poelgiuose ugdytiniai turi jausti nuoširdumą, atvirumą, šilumą. Kiekvienas auklėtinis yra tarsi mįslė, kurios įminimas tik klasės mokytojo, kaip klasės vadovo (auklėtojo) rankose. Dažniausiai neužtenka dvasinių, fizinių jėgų kiekvieną ugdytinį įminti, tuomet belieka ieškojimas, spėjimas, kurie veda į pažinimą. Tokiu būdu ugdo(si) ir pats klasės mokytojas kaip klasės vadovo (auklėtojo) kompetencijas.

Anot F. Ivanauskienės (2000), klasės auklėtojo veiklos prasmė – auklėtojų ugdymas, klasės ugdomojo proceso koordinavimas ir veiklos krypčių, skatinančių mokinių saviraišką ir saviraidą, nustatymas.

Klasės auklėtojas turi būti rūpestingas, ugdytinį mylintis pagalbininkas, išmintingas šeimos patarėjas, šiltų tarpusavio santykių puoselėtojas, visuomet kūrybiškas, aktyvus, iniciatyvus, nuolat besitobulinantis, nuoširdus ugdytinių draugas.

1.2. Klasės auklėtojo veiklos ypatumai

Žmogaus veikla gali būti sėkminga tik tuomet, kai pažįstamas veiklos objektas ir žinomas veiklos tikslas ir sąlygos. Kad ugdymas būtų sėkmingas, svarbu pažinti mokinį. J. Laužikas (1993) teigė, kad mokinys nėra ir negali būti tiksliai nulipdytas modelis, kuriam lengva būtų užvilkti standartinį mokymosi, pažangumo ir elgesio rūbą. Norint sėkmingai mokyti ir auklėti jaunąją kartą, viena pirmųjų sąlygų – pažinti patį auklėjamąjį objektą.

Švietimo sistema kelia didelius reikalavimus klasės auklėtojo pareigybei, priskiria daug veiklos barų. Ugdymas mokinių, klasės auklėtojas turi atlikti ne vieną vaidmenį. Klasės auklėtojo darbo sėkmė priklauso nuo to, kaip jis suvokia savo pareigas, ką laiko prioritetais. Sėkmė lydi mokytoją, kuris save suvokia ne tik kaip dalyko mokytoją, bet ir kaip vaiko asmenybės ugdytoją. Mokytojui, kaip ir kiekvienam, kurio darbas susijęs su žmonėmis, reikalingi bendravimo įgūdžiai. Geram auklėtojui būdingas gebėjimas užmegzti ir palaikyti psichologinį ryšį, mokėjimas išklaudyti, konstruktyviai elgtis konfliktinėse situacijose. Kadangi klasės auklėtojai vadovauja vaikams ir siekia daryti įtaką jų mokymuisi ir elgesiui, svarbu jų mokėjimas įtikinti, argumentuoti motyvuoti (Pivorienė, Sturlienė, 2005).

Viena iš klasės auklėtojo funkcijų – diagnozuoti auklėtinių vertybinių orientacijų raidą ir, remiantis gautais duomenimis drauge su kitais pedagogais koreguoti auklėjamąjį darbą klasėje, teikti rekomendacijas tėvams, prašyti jei reikia mokyklos vadovų, psichologo, socialinio pedagogo pagalbos (Bitinas, 2002, p.154). Tad akivaizdu, jog klasės auklėtojas fiziškai nepajėgia pagal visus išsiauklėjimo rodiklius realizuoti edukologinio požiūrio į visų klasės mokinių

išsiauklėjimą. Tačiau nuolat bendraudamas su ugdytiniais, jų tėvais, kitais toje klasėje dirbančiais pedagogais, auklėtojas surenka gausius duomenis ir gali priimti pagrįstus diagnostinius sprendimus.

Klasės auklėtojas dirbdamas su savo auklėtiniais, skatindamas jų motyvaciją, vykdo tokias funkcijas:

1. Glaudžiai bendradarbiaudamas su kitais mokytojais ir klasės mokinių bendruomene, atlieka jam patikėtoje klasėje auklėjamąjį darbą.
2. Siekia vienodų reikalavimų mokykloje ir šeimoje, palaiko ryšį su mokinių tėvais.
3. Prireikus organizuoja mokiniams pagalbą mokymosi srityje.
4. Organizuoja veiklą, padedančią stiprinti mokinių sveikatą, įveikti žalingus įpročius.
5. Tvarko nustatytą klasės auklėtojo dokumentaciją, teikia mokyklos vadovybei nustatytą informaciją.

Pirmoji klasės vadovo funkcija sietina su pasirinkta ugdymo paradigma. Ugdymas traktuojamas kaip pedagoginis poveikis ugdytiniui, nes ugdytojas formuoja ugdytinio asmenybės savybes. Ugdymas suvokiamas kaip ugdytinio saviraidos skatinimas, o ugdytojas sudaro optimalias ugdytinio asmeninio tobulėjimo sąlygas (Bitinas, 2004). Ugdymo apibūdinimas atskleidžia, kad auklėtojas turi būti įvairiapusė komunikuojanti asmenybė. Kad savo darbą atliktų sklandžiai, jis turi nusistatyti savo darbo kryptis.

Anot Sikorskytės - Voišnienės (1997), yra skiriamos šios klasės auklėtojo darbo kryptys, kai jis dirba:

- su klase. Tikslas - formuoti klasės bendruomenę, kuri būtų gerai organizuota, gebėtų atstovauti klasės interesams ir kurios kiekvienas narys galėtų įgyvendinti savo individualius ugdymosi tikslus ir poreikius. Darbo su klase sritys:

1. Tarpasmeninių mokinių santykių kūrimas ir koregavimas. Paskatinimai leidžia kiekvienam vaikui pasijusti svarbiam ir vienija klasę.
2. Klasės savivaldos organizavimas. Siekdami išugdyti besimokančius visą gyvenimą mokinius, turime jiems suteikti galimybę išbandyti save priimant sprendimus.
3. Atstovavimas klasės interesams ir įtraukimas į mokyklos savivaldos veiklą. Klasės auklėtojas siekia mokinių integravimosi į mokyklos bei vietos bendruomenės gyvenimą.

- su dirbančiais toje klasėje mokytojais, kitais specialistais. Tikslas - rinkti informaciją ir koordinuoti veiklą, siekiant bendrų klasės ugdymo tikslų. Klasės auklėtojas bendradarbiauja su visų dalykų mokytojais, administracija, mokyklos psichologu, specialiuoju pedagogu, socialiniu pedagogu ir kt.

- su mokiniais ir jų šeimomis individualiai. Tikslas - skirti dėmesį kiekvienam mokiniui, siekiant kartu su šeima padėti įveikti vaiko ugdymosi, mokymosi ir socializacijos sunkumus.

• su tėvų grupe. Tikslas - kurti tėvų grupę, kuri gebėtų mokykloje atstovauti savo vaikų klasės interesams.

Stiprindamas mokyklos ir tėvų bendradarbiavimą auklėtojas:

- suteikia tėvams galimybę lankytis pamokose;
- reguliariai informuoja tėvus apie vaiko ugdymosi pasiekimus;
- kviečia į mokyklos renginius, rengia tėvams atviras pamokas, kurių metu tėvai gali stebėti ugdymo procesą, susipažinti su vaiko pasiekimais;
- organizuoja bendrus formalius ir neformalius mokytojų ir tėvų susitikimus;
- įtraukia tėvus į drausmės klausimų sprendimą. Klasės auklėtojo veikla yra konstatyvi, nes : „
- formuoja mokinių savigarbą ir pasitikėjimą savimi bei saviuoklos poreikį, asmeninius ir socialinius įgūdžius;
- moko mokinius įvertinti savo ir kitų jausmus, požiūrius, patyrimą;
- sudaro sąlygas prevencijai;
- inicijuoja individualias ir grupines diskusijas ir bendrą darbą grupėse;
- skatina kritinį, pozityvų mąstymą“. (Aš klasės auklėtojas (2005). http://www.draugiskamokykla.lt/lt.php/mokytoju_kambarys/as_klases_aukletojas/ (žiūrėta 2008-02-01)).

Taigi, klasės auklėtojo veikla labai plati ir atsakinga, nes jis dirba su klase kaip su grupe, su kolegu, dirbančių toje klasėje grupe, individualų darbą su mokiniais, dirba su tėvų grupe, bendradarbiauja su šeimomis. Paskutinės dvi kryptys (darbas su tėvų grupe ir su šeimomis) yra išskirtinė klasės auklėtojo funkcija: darbas su tėvais ir šeimomis ir santykių tėvai – mokykla, šeima – mokykla kūrimas ir koordinavimas. Dirbant su tėvų grupe, vyksta tėvų informavimas, tam tikrų reikalavimų ir prašymų pateikimas. Klasės auklėtojas stengiasi kuo artimiau pažinti savo ugdytinių šeimas, pabendrauti su tėvais. Bendraujant svarbu išklausti tėvus, leisti jiems kalbėti, vadovauti pokalbiui taip, kad tėvai taip pat išsakytų visas savo pretenzijas mokyklai, auklėtojui, mokytojams, mokyklos vadovams. Problematiškų vaikų tėvai nėra linkę ateiti į susirinkimus, jie apsiriboja telefoniniais pokalbiais arba ateina, tik kai yra kviečiami asmeniškai. Tokiose šeimose klasės auklėtojas lankosi kartu su socialiniu pedagogu. Kalbant su šiais tėvais reikia pradėti nuo bendrų malonių dalykų, pasidomėti tėvų darbu, bandyti kalbėti apie tėvų nuostatą mokyklos atžvilgiu. Tėvus reikia išklausti ir jokiais būdais negalima kritikuoti ar vertinti. Išklausus galima aptarinėti problemas ar sunkumus, kurie yra susiję su jų vaiku.

Nenutrūkstantis bendravimo ir bendradarbiavimo procesas vyksta tarp klasės auklėtojo ir mokinio tėvų. Klasės auklėtojo bendradarbiavimui su mokinių tėvais yra keliami uždaviniai, kurie formuojami taip:

- pažinti ir nuolat tirti mokinio šeimą;

- sistemingai nagrinėti šeimos ir mikroaplinkos poveikį vaiko asmenybei, o esant neigiamai šeimos įtakai (amoralumui, asocialumui), šalinti pastarųjų poveikį vaikui;
- organizuoti bendrus mokyklos ir šeimos pedagoginius veiksmus vaikų auklėjimo ir mokymo procese;
- kurti klasės bendruomenę ir skatinti tėvus aktyviai dalyvauti mokyklos, klasės gyvenime;
- pedagogiškai šviesti ir mokyti šeimą (Dapkienė, 2003).

Kiekvieno dalyko mokytojas užsibrėžia ne tik lavinamuosius, bet ir auklėjamuosius tikslus. Taigi, tuo pačiu mokymo turiniu gali būti siekiama įvairių auklėjamųjų tikslų, dalykų mokytojai, numatydami auklėjamuosius tikslus, visų pirma remiasi klasės auklėtojo rekomendacijomis. Bendradarbiaudamas su mokytojais, auklėtojas siekia, kad mokymo procesas padėtų realizuoti jo numatytas auklėtinių asmenybės formavimosi perspektyvas (Bitinas, 2004). Pati vertingiausia informacija gaunama tiesiogiai bendraujant: stebint klasę per savo ir kolegų pamokas, susitinkant po pamokų, ypač per įvairias ekskursijas, kartu dalyvaujant projektinėje veikloje, organizuojant renginius ir pan. Klasės auklėtojuj privalu išsiaiškinti, kuo jo auklėtiniai domisi, kokie ateities planai, kurie mokomieji dalykai sekasi, kurie ne. Svarbu perprasti ir gerai pažinti vaiką, jo būdą (Jakavičius, Juška, 1996).

Dar vienas iš svarbiausių klasės auklėtojo veiklos barų yra supažindinti dalykų mokytojus su individualiomis mokinių savybėmis, jų gebėjimais, interesais, šeimos gyvenimo sąlygomis. Taip pat klasės auklėtojai kaupia ir apibendrina iš kitų mokytojų gaunamą apie savo auklėtinius informaciją, kuri padeda tikslinti kitus duomenis apie jų išsiauklėjimą ir auklėjamuosius tikslus. Auklėjamąjį darbą klasėje apibūdina klasės auklėtojo ir klasės bendruomenės numatyta veikla. Speciali klasės auklėtojo veikla yra visų pirma individualus darbas su mokiniiais, pagalba aktyvui. Dar vienas iš klasės auklėtojo svarbių veiklos akcentų, tai pasiekti, kad tėvai domėtusi ir pritartų nubrėžtiems auklėjimo tikslams ir padėtų juos vykdyti. Todėl klasės auklėtojas rūpinasi tėvų pedagoginiu švietimu, individualiai su tėvais aptaria jų vaikų auklėjimo klausimus (Bitinas, 2004).

Klasės auklėtojas yra atsakingas už klasės gyvenimą: geras mokinių, jų šeimų pažinimas, ypatingų atvejų žinojimas yra būtini auklėtojo veiklos aspektai. Auklėtojas palaiko mokinių ryšį su ugdymo įstaigos personalu, skatina ir stiprina mokinių motyvaciją. Jis bendrauja su šeima, sprendžia iškilusius mokinių sunkumus ir problemas. Taip klasės auklėtojas atlieka administratoriaus vaidmenį: įvairios informacijos perdavimas auklėtiniams; tyrimų, apklausų, renginių organizavimas ir kt.

Vadinasi, galima teigti, jog klasės auklėtojas – tai plataus akiračio intelektualas, kuris peržengia savo dalyko ribas. Ir vis dėlto apie mokytoją sprendžiama iš to, kaip jis dirba su klase, su savo auklėtiniais. Todėl svarbu daugelis dalykų: vaikų meilė, geras jų vidinio pasaulio

suvokimas, kryptingumas, įtaigumas, mokėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, meistriškumas, atsakingumas. Klasės auklėtojas perteikia pagrindines nuostatas, sąlygojančias gerus santykius klasėje. Pirmiausia tai pagarba kiekvienam mokiniui, nepriklausomai nuo jo mokymosi, klusnumo ar maištingumo, tėvų turinės ir socialinės padėties. Tikra pagarba, nuoširdus domėjimasis kiekvienu stiprina mokinių pasitikėjimą savimi, skatina jų orumą.

Mokykla yra pagrindinė jauno žmogaus ugdymo ir ugdymosi institucija. Šiuolaikinė Lietuvos mokykla – savarankiška, demokratiškai tvarkoma, humanizmo principais ir bendrosiomis žmonių vertybėmis savo gyvenimą grindžianti, iškeltų ugdymo tikslų siekianti mokinių, jų tėvų ir mokytojų bendruomenė (Bendrosios programos, 2003). Taigi, čia vyksta intensyvus mokinių tarpusavio, mokinių ir mokytojų, mokytojų ir tėvų bendravimas ir bendradarbiavimas. Klasės auklėtojas yra mokyklos mokytojas, kuriam pavesta ugdyti klasės bendruomenę. Klasės bendruomenę sudaro mokiniai, jų tėvai, mokytojai, dirbantys su ta klase. Vadovaudamas klasei ir bendradarbiaudamas su klase, klasės vadovas turi turėti šių savybių: komunikabilumo, aktyvumo, kūrybingumo, taktiškumo, tolerantiškumo, empatiškumo ir kt. Visi šie – tiek mokytojo, tiek klasės auklėtojo tarpusavio komponentai yra susiję. Ugdymo procesas ir klasės auklėtojo pareigybė įpareigoja auklėtoją rūpintis visu ugdymo procesu.

Tik mokytojo laiku pastebėtos problemos, paskatinimai, pagalba, padeda mokiniams. Dažniausiai nuo mokytojo priklauso, kaip susiklostys tolesnis auklėtinio gyvenimas, karjera (Platūkienė, 2008). Autorės teigimu, net švietimo politiką nulemia mokytojo požiūris į vaikus. Mokytojui privalu turėti įvairių žinių pagrindus ir mokėti jomis naudotis, mąstyti, gebėti profesionaliai spręsti problemas.

Kai kurių mokslininkų nuomone, L. Bulotaitės, R. V. Pivorienės, N. Sturlienės (2001), vaiko elgesys priklauso nuo jo savigarbos lygio, menkavertiškumo jausmo. Blogai elgiasi pasitikėjimą savimi praradę mokiniai. Kiekvienas mokinio netinkamas elgesys turi savo tikslą. Jį išsiaiškinę ir įsisąmoninę, mokytojai ypač kaip klasės vadovai gali jį koreguoti, taip padėdami ugdytiniui.

Vaikų emocinės raidos ir elgesio sutrikimų korekciją nagrinėjo ir tyrė I. Kaffemanienė, V. Tereikienė (2003). Autorės nurodo, kad laiku nekoreguojant, emocinės raidos ir elgesio nukrypimai mokykliniame amžiuje tampa asmenybės ir socialinės adaptacijos problemomis. Juk kiekvienas individas yra priverstas prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos, kurią kuria visų pirmiausia mokykloje klasės auklėtojas.

Apibendrinant įvairių autorių mintis galima teigti, kad nemaža dalimi mokinių savęs vertinimas priklauso nuo dirbančių mokytojų asmenybių, nuo jų veiklos, ypač bendravimo ir bendradarbiavimo.

2. SAVĖS VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI IR MOKINIO SAVO VERTĖS STIPRINIMAS KLASĖJE

2.1. Savęs vertinimo samprata

Savęs suvokimas ir vertinimas – tai individo savęs paties, savo galimybių, pasiekimų, kompetencijų, savybių ir vietos tarp kitų žmonių supratimas ir vertinimas (Krivickaitė, 2000). Anot R. Barkauskaitės (2003), savęs suvokimas ir vertinimas yra vienas svarbiausių asmenybės vidinių darinių, kuriam būdinga sudėtinga, įvairiapusė struktūra, todėl dažnai apibrėžiamas pasitelkiant daugybę sąvokų: „savęs suvokimas“, „savigarba“, „savivertė“, „Aš vaizdas“, „savimonė“.

Manoma, kad mokymosi, elgesio ir kitos problemos kyla dėl dviejų tarpusavyje susijusių priežasčių: meilės stokos ir dėl susiformuojančios žemos savivertės.

Taigi, daugelį šių problemų galima būtų išspręsti tinkamai koreguojant dalykinį ir asmeninį bendravimą. O savosios vertės lygis reguliuoja mūsų elgesį įvairiausiose gyvenimo srityse, stipriai veikia individų tarpasmeninius santykius, veiklos tikslų ir krypčių pasirinkimą bei jo efektyvumą, apsisprendimą krizinėse situacijose (Psichologija studentui, 2000). Vadinasi, savosios vertės suvokimas yra nepaprastai svarbi asmenybės charakteristika. Nuo bendro asmenybės požiūrio į save labai priklauso sėkminga jos raida.

Mokslinėje literatūroje savęs vertinimas tapatinamas su jam artimomis sąvokomis kaip „savivertė“, „savigarba“, „savivaizdis“. Minėtos sąvokos vartojamos sinonimiškai, tačiau jų reikšmė skirtinga, todėl tiksliau būtų jas aptarti atskirai.

Savęs vertinimas ir savigarba, atrodytų panašūs dalykai, tačiau tarp jų yra esminis skirtumas. Savigarba – pagarba sau pačiam, teigiamas savęs vertinimas, pasitikėjimas savimi (Psichologijos žodynas, 1993, p.262).

Manoma, kad savigarba yra psichinės sveikatos prielaida. Savigarbos trūkumas yra bene visuotinė problema pasaulyje. Savigarba – tai pasitikėjimas savimi, savo sprendimais ir kompetencija, veikiantis atsakomybės už save ir kitus pojūtį. Savigarba suteikia ryžto, jėgų ir pasitikėjimo. Savęs vertinimas, tai savotiškas mūsų savijautos – fizinės, intelektinės, emocinės – matas, parodantis, kiek mes save vertiname ir kiek savimi galime pasikliauti (Porat, 1991, Baublienė 2003).

Savęs vertinimą būtų galima apibrėžti, kaip didelės arba mažos savo vertės jausmą, kitaip tariant, savęs vertinimas – atsakymas į klausimą, koks aš esu.

Savęs vertinimas – įvairiapusės veiklos rezultatas, tam tikra nuomonė apie save. Šių nuomonių sistema ne retai vadinama „Aš vaizdu“, (Valickas, 1991).

Kaip pateikta psichologijos žodyne (1993, p. 263): “Savivaizdis, kitaip autokonceptcija arba „Aš vaizdas“, palyginti pastovi, daugiau ar mažiau įsisąmoninta ir išgyvenama kaip vienintelė individo vaizdinių ir nuomonių apie save sistema, kuria vadovaudamasis jis sąveikauja su kitais žmonėmis ir vertina pats save. Tai žmogaus nuostata savo paties atžvilgiu. Savivaizdis turi glaudų ryšį su žmogaus saviverte“. Manoma, kad aukštą savęs vertinimą turintys žmonės pasižymi adekvačia, aiškiai struktūruota autokonceptcija, geriau susidoroja su stresu, yra geresnės psichologinės savijautos.

Savasis „Aš“ yra ypač svarbus augančiam žmogui. Todėl mes paprastai stengiamės ne tik apsaugoti savęs vertinimo lygį nuo nepageidaujamų poveikių, bet ir pakelti jį kiek galima aukščiau. Daugelio autorių nuomone (Valickas, 1994; Gučas, 1990; Kepalaitė, 1996, Žukauskienė, 2007; Gailienė, 1996), pradiniuose asmenybės raidos etapuose susiformavęs teigiamo savęs vertinimo poreikis yra viena iš pagrindinių žmogaus elgesio varomųjų jėgų, kuri pasireiškia kasdieninėje veikloje. Siekdami pakelti savęs vertinimo lygį, ieškome įvairiausių progų, pademonstruoti savo teigiamas savybes, stengiamės bendrauti su tais žmonėmis, kurie mums pritaria, teigiamai mus vertina.

“Aš vaizdas“ daro įtaką tarpusavio santykiams, nes savęs vertinimas visuomet susijęs su tam tikru socialiniu palyginimu (Ruzgienė, Petružienė, 2005) . Žemas savęs vertinimas, ypač kitų asmenų pranašumo pripažinimas yra neįsisąmonintas kitų aukštinimas. Menkai save vertinantys asmenys yra neryžtingi, neveiklūs, nepakankamai savimi pasitiki, dažnai išgyvena neigiamas emocijas. Tačiau kai pasitikėjimas savimi pasireiškia ne abiem partneriams aktualia veikla, o tik pranašumo demonstravimu, neišvengiamai kyla konfliktai. Savęs vertinimas yra susijęs su sėkme. Kai įveikiame kliūtį, išsprendžiame sunkų uždavinį, gauname gerą pažymį per egzaminą, tuomet gerai save vertiname ir didžiuojamės savimi. Tačiau ne visada galime laimėti – tada liūdime ir graužiamės. Savigarba nepriklauso nuo sėkmės. Norint save gerbti, nereikia savęs lyginti su kitais, būti geriausiu, įdomiausiu, protingiausiu ir pan. Juk visuomet galima rasti geresnių. Save gerbiantis žmogus paprasčiausiai patinka sau, myli save už tai, kas yra, o ne dėl to, ką gali padaryti.

Daugelis mokslininkų teigia, kad sėkmingai asmenybės raidai būtinas teigiamas savo vertės pajautimas. V. Lepeškienės (1996) nuomone, svarbiausias veiksnys, skatinantis pajusti savo vertę, yra vaiko pajautimas, kad jis tėvų yra mylimas ir priimamas besąlygiškai – toks, koks yra. Taip vaikas jaučiasi vertingas, svarbus vien dėl to, kad jis egzistuoja. Autorės teigimu, vadinamieji „sunkūs“ vaikai – tai tie, kurie neigiamai save vertina. Jie siekia įsitvirtinti, išsikovoti tarp kitų labai įvairiais būdais, kurių dažniausiai netoleruoja mokytojai ir tėvai.

Pasak D. Gailienės (1996), menkavertiškumo jausmą vaikui gali formuoti mokykla, net jeigu jis ir turėjo namuose geras sąlygas augti. Tuomet galima daryti prielaidą, jog, ribotų

gabumų vaikas, net jeigu namiškiei palaiko – kitoje aplinkoje – mokykloje gali pradėti jaustis nevykėliu, jei yra nuolat kritikuojamas, pabrėžiami trūkumai.

Savęs vertinimas įtakoja žmogaus poelgius ir veiksmus. Į aplinkos poelgius reaguojama priklausomai nuo to, kiek jie prieštarauja ar patvirtina, paaukština ar pažemina savęs vertinimą.

Savęs vertinimas tiesiogiai dalyvauja elgesio ir veiklos reguliacijoje, nustato tam tikrą pusiausvyrą tarp išorinių poveikių, vidinės asmenybės būsenos ir jos elgesio formų. Tais atvejais, kai susiformuoja iškreiptas, neadekvatus savęs vertinimas, sutrinka visos asmenybės normali raida, iškyla nemažai problemų ne tik pačiam žmogui, bet ir aplinkiniams. Vadinasi žemas savęs vertinimas gali tapti faktoriumi, nulėmiančiu asmenybės formavimąsi asocialiu keliu ir tampama išsiskiriančio elgesio individu. Savęs vertinimas visų pirma formuojasi girdint ir suvokiant kitų žmonių vertinimus. Ypač tai akivaizdu ankstyvesniuose amžiaus tarpsniuose, o vėliau visa tai turi didžiulės įtakos paauglystėje bei suaugusiųjų amžiuje. Vaikai suaugusiųjų vertinimams teikia ypatingai nemažą reikšmę, nerekomenduotina jų nuomonės įvertinti kritiškai. Todėl vaikų savęs vertinimas yra tiesioginis suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) vertinimų atspindys.

G. Valicko teigimu (1991), savęs vertinimo formavimasis, tai sudėtingas daugiakopis procesas. Jeigu mes analizuosime savęs vertinimo formavimąsi ne tik ryšium su žmogaus bendravimu, veikla, bet ir vidinės dinamikos plotmėje, tai galėsime išskirti du aspektus Savęs vertinimo genezė – tai išorinių vertinimų interiorizacijos, savo savybių palyginimo su kitų žmonių ypatybėmis bei savo elgesio ir situacinių veiksnių fiksavimo rezultatas. Kita vertus, tai vidinių savęs vertinimo vystymosi šaltinių nuolatinės tarpusavio sąveikos išdava. Taigi, savęs vertinimas formuojasi veiklos ir bendravimo eigoje, tačiau pasiekęs tam tikrą išsivystymo lygį, pats tampa faktoriumi, lemiančiu asmenybės ypatybes.

Apžvelgus daugelio mokslininkų A. Gučo (1990), G. Valicko (1991), A. Kepalaitės (1996), R. Žukauskienės (2007), V. Satir (1991), F. Kendal (2001) nuomones apie savęs vertinimo lygmenis, pastebėta, kad kiekvienas jų stengiasi išskirti pagrindinius. Šiuolaikinėje edukologinėje, psichologinėje literatūroje yra išskiriami du pagrindiniai savęs vertinimo lygmenys: adekvatus ir neadekvatus.

1) Adekvataus savęs vertinimo lygmuo. Adekvatus dar skirstomas į *adekvačiai aukštą ir adekvačiai žemą savęs vertinimą.* Save pervertinantys ir neįvertinantys asmenys gerai savęs nepažįsta. Negalima objektyviai savęs įvertinti, jei nepažįsti savo charakterio, temperamento, teigiamų ir neigiamų savybių, poreikių, polinkių ir kt. Tik gerai save pažindamas asmuo gali adekvačiai save vertinti. Savęs vertinimą tikslinga apibūdinti iš dorinio požiūrio prizmės. Doriniu požiūriu teisingas savęs vertinimas įmanomas tik tuomet, kai žmogus savęs per daug neiškelia, nepervergina savo nuopelnų arba atvirkščiai – perdėtai nežemina savęs, nemenkina savo nuopelnų. Kad adekvačiai save vertintume, reikalingos trys dorovinės prielaidos:

savikritiškumas, kuklumas ir savigarba. Adekvatus savęs vertinimas tiesiogiai susijęs su savikritiškumu: sugebėjimu matyti savo ydas, trūkumus, klaidas, kontroliuoti savo elgesį (Dildienė, Žemaitis 1995). Tai savęs pažinimo ir vertinimo būdas. Tik žinodami, kokios jo klaidos, kiekvienas jų gali išvengti.

Nemažesnę reikšmę adekvačiam savęs vertinimui turi savigarba, liudijanti, kad žmogus suvokia ir išgyvena savo dorovinę vertę, gina ir saugo savąjį orumą. Savigarba nusako, kiek žmogus reiškia pats sau, kiek jis vertina save kaip dorovinę asmenybę. Aukštos savigarbos žmonės yra savarankiškesni, nuoseklesni, principingesni, mažiau pasiduoda išoriniams veiksniams, bet kurioje situacijoje elgiasi garbingai. Adekvatus savęs vertinimas sudaro asmens tarsi vidinės savikontrolės ir savireguliacijos mechanizmą. Juo grindžiama saviaukla ir savikūra. Tačiau jeigu asmuo neišsiugdo savęs pažinimo, savianalizės bei savęs vertinimo įgūdžių, jis nepajėgia susikurti savikontrolės ir savireguliacijos sistemos, nesusidaro būtinų prielaidų saviauklai, savikūrai. Adekvatus savęs vertinimas turi didelę reikšmę asmenybės doroviniam auklėjimui, jos dvasinio pasaulio plėtotei, pasitikėjimo savimi, savikritiškumo, kuklumo, savigarbos ir kitų dorovinių savybių išsiugdymui. Kuo žmogus geriau pažįsta save ir kitus, tuo objektyviau save vertina ir sukuria adekvatesnį santykį su pačiu savimi.

Adekvatus savęs vertinimas – kelias į asmenybės tapsmą, nes teigdamas save, žmogus nenustoja savęs ugdes ir kūres, o tik stengiasi įveikti savo ribotumą, vidutiniškumą gyventi reikšmingą gyvenimą sau ir kitiems. Viso to pagrindas – sugebėjimas pažvelgti į save tarsi iš šalies, kaip į žmogų su visais savo trūkumais ir gerosiomis savybėmis. Tai ir sugebėjimas pripažinti savo bei asmenybės vertingumą ir siekimas tą vertingumą išsaugoti ir padidinti. Visa tai neatsiejama nuo pagarbos sau, nes save gerbiantis žmogus moka mylėti ir gerbti kitą, geba kitame išvelgti tai, kas gera ir kartu su juo džiaugtis, tuo pačiu ugdydamas save, ir kitą. Adekvatus savęs vertinimas kelia teigiamas emocijas, kurios stiprina žmogaus psichiką, sukuria palankią bendravimo su aplinkiniais atmosferą. Adekvačiai save vertinantys mokiniai iš karto pelno klasės draugų simpatiją. Jie dažniau už kitus tampa lyderiais.

Teigiamas savęs vertinimas - tai tiesiog realistiškas savęs įsisažinimas, gebėjimas gerbti savo ir kitų unikalumą, dvasingumą ir žmogiškąsias teises. Anot Satir (1995), teigiamai save vertinantiems vaikams būdinga: pasitikėjimas savimi, padedantis ugdyti save, tapti asmenybe; smalsumas, aktyvumas ir kūrybingumas; draugiškumas, gebėjimas užmegzti gerus tarpasmeninius santykius; atsakomybės jausmas; nebijojimas suklysti, reikšti savo nuomonę; gera nuotaika, žvalumas, humoro jausmas; nuoširdumas, pranašumo nedemonstravimas, užuojauta, meilė; sąžiningumas; sugebėjimas kreiptis pagalbos; kitų vertės gerbimas.

“Iš teigiamai save vertinančių žmonių sklinda darna, meilė, kompetencija, sąžiningumas, atsakomybė ir užuojauta. Mes jaučiamės, kad esame svarbūs, kad pasaulis tampa

geresnis, nes mes esame čia. Mes pasitikime savo kompetencija. Mes sugebame kreiptis į žmones pagalbos, nes tikime, kad patys galime priimti sprendimus ir patys sau galime padėti. Priimdami savo pačių vertingumą, mes esame pasirengę mokytis ir gerbti kitų vertę. Mes spinduliuojame pasitikėjimą ir viltį”. (Satir, 1995, p. 46).

Adekvatų savęs vertinimą vaikas gali įgyti tik bendraudamas su draugų grupe. Svarbu, kad jis vaidmenį pasirinktų pagal savo galimybes, ypač neviršytų jų ir nebūtų žemiau jų. Savo padėtį grupėje vaikas įtvirtintų žaisdamas, pasirinkdamas veiklą ar vaidmenį renginių metu. Aktyvus vaikų dalyvavimas šventėse leidžia jiems pasijusti tikrais šventės dalyviais, išreikšti save, patirti teigiamų emocijų.

2) *Neadekvataus savęs vertinimo lygmuo*. Gyvenime dažnai pasitaiko atveju, kai žmonės suvokia ir vertina save iškreiptai. Mokslininkų A. Suslavičiaus, G. Valicko (1999) teigimu, aplinkinių žmonių nuomonė, pagyrimai, kritika, patirti laimėjimai, nesėkmės gali nulemti savęs pervertinimą arba, priešingai, sumenkintą savęs vertinimą.

Nepakankamas savęs vertinimas – problema, daugelio užsienio autorių manymu, tai – pasaulinė problema. Vadinasi, galima teigti, jog savęs vertinimas žalingas, nes pradėdama nepasitikėti savo sugebėjimais, atsiranda neryžtingumas, taip pat gali išsivrauti nepilnavertiškumo kompleksas. Tai įrodo moterų kenčiančių smurtą šeimoje elgesys. Pastarosios dažniausiai tyliai kenčia ne tik fizinį, bet ir dvasinį smurtą, tiesiog baiminasi, nedrįsta palikti agresijos kupiną vyrą, per laiką pamažu ima tikėti jo žeminančių žodžių tikroviškumu, mano, jog nebesugebės gyventi be vyro ir pan. Neadekvatus savęs vertinimas skirstomas į *pervertinimą* ir *neįvertinimą*. Nepasitikėjimas savimi kyla iš žemo savęs vertinimo. Jei asmuo, realiai save vertindamas, nepasitiki savo galimybėmis ir sugebėjimais, tai toks nepasitikėjimas yra normalus. Šiuo atveju kalbama apie normalų pasitikėjimą savimi, kuris atsiranda dėl žemo savęs vertinimo. Pavyzdžiui, žmogus turi pakankamai duomenų ir gabumų kokiam nors darbui atlikti, bet jis menkai save vertindamas nesiryžta to imtis. Žemai save vertinantys žmonės viskam yra labai jautrūs, neadekvačiai reaguoja į išorinius dirgiklius, lengvai pažeidžiami, labai liguistai reaguoja į kritiką ir kai jiems nesiseka arba pastebi trūkumų savyje, mėgsta vienatvę, varžosi kompanijų. Tokiems žmonėms gan sunku bendrauti, jie mano, kad kiti apie juos prastos nuomonės.

Vadinasi, savęs vertinimas deformuoja asmenybę, sudaro palankias sąlygas neigiamiems bruožams formuotis ir kartu apsunkina normalią psichinę raidą.

Vaikai, kuriems būdingas per žemas savęs vertinimas pernelyg drovūs ir nedrąsūs, turintys bendravimo problemų, nepasitikintys aplinkiniais, mano, kad kiti jų nemėgsta ir blogai apie juos galvoja, yra pasyvūs, įtarūs, dažniausiai laiko save nevykėliais, nesugeba gintis, netiki sėkme, iš anksto yra orientuoti į nesėkmę. Jie labai išgyvena dėl savo nesėkmių, vengia veiklos, kur yra rungtyniavimo elementų, stengiasi būti tarsi šešėlyje.

Taigi, žemas savęs vertinimas sąlygoja ne tik nesėkmes mokantis, požiūrį į mokymąsi, konkrečius sugebėjimus. Jis įgauna platesnę neigiamą prasmę. Motyvacijos stoka, nepasitikėjimas ima reikštis ir kitose gyvenimo srityse, skatinti naujas nesėkmes.

Savęs pervertinimas. Teigiamas, tačiau neadekvačiai aukštesnis savęs vertinimas (savęs pervertinimas) daugelio mokslininkų nuomone yra nepageidautinas reiškinys. Tokie žmonės apie save pernelyg geros nuomonės, domisi tik savimi, tik savo norais ir mintimis, nepripažįsta kritikos, yra užgaulūs, visuomet viską tarsi “žino” geriau už kitus. Pastarieji turi sunkumų bendraudami su aplinkiniais. Savęs pervertinimas – tai neadekvačiai aukštesnis savęs vertinimo lygmuo. Padidintą pasitikėjimą savimi skatina savęs pervertinimas. Toks pasitikėjimas savimi gali turėti neigiamų pasekmių. Žmonės pervertinantys save, siekia išsiskirti iš kitų, vadovauti. Jie išsiugdo neigiamas savybes, tarp kurių dominuoja išdidumas, puikybė. Išdidus žmogus nuolatos savimi gėrasi ir žavisi, nepastebi savo ydų ir silpnybių. Jis linkęs nuolat pabrėžti savo reikšmingumą ir didžiuotis savo menkais pasiekimais.

Per daug savimi pasitikinčiam vaikui trūksta gebėjimų ir būdo lankstumo, kad galėtų išspręsti iškilusias naujas problemas, į aplinką reaguoja stereotipiškai, remiasi tuo, kas jau nereikšminga, nelinkę patikrinti savo požiūrio ir prielaidų (Kjaergaard, Martinėnienė 1999).

Per daug gerai manydami apie save žmonės susikuria lūkesčių skalę. Kai jų nuopelnai neiškeliami, jie mano, kad yra menkinami ir ignoruojami. Žlugus tokio žmogaus lūkesčiams, didėja nepasitenkinimas, santykių įtampa, konfliktai. Čia išryškėja dar viena neigiama tokio asmens savybė – konfliktiškumas. Jis laikui einant stiprėja ir pamažu virsta charakterio bruožu (Žemaitis, 1995).

Neįvertinimas – tai neadekvačiai žemesnis savęs vertinimo lygmuo. Autorių A. Suslavičiaus, G. Valicko (1999) teigimu, neadekvatus savęs vertinimo formavimuisi būtina skirti ypatingą dėmesį, nes iškreiptas savęs vertinimas gali sukelti įvairių elgesio nukrypimų ir komplikuoti normalią asmenybės raidą.

Mokinio savijauta klasėje – tai pasitenkinimas savo veikla, jos rezultatais, santykiais su draugais, mokytojais, asmeninio saugumo pojūtis, vidinė ramybė, aplinka. Visa tai galima pavadinti moksleivio emocine gerove (Bitinas, 2002). Tvirčiau įsigali teiginys, kad mokykloje, klasėje turi vyrauti pozityvus mokinių veiklos ir elgesio stimuliavimas.

Savęs vertinimas formuojasi girdint ir suvokiant kitų žmonių vertinimus. Vaikai suaugusiųjų vertinimams teikia didelę reikšmę, todėl vaikų savęs vertinimas yra tiesioginis suaugusiųjų (mokytojų, tėvų) vertinimų atspindys. (Krivickaitė, 1999, p.41). Nors vaikai ateina į mokyklą jau turėdami nuomonę apie save, savo sugebėjimus, tačiau mokytojai ir mokykla turi didžiulę įtaką mokinio savajam „Aš“ formuotis. Svarbu, jog kiekvienas vaikas klasėje jaustųsi saugus, mylimas, gerbiamas. Mokytojai formuoja vaiko asmenybės bruožus. Labai svarbus

teigiamas mokinio vertinimas. Tokie mokytojo teigiami vertinimai („Tu puikiai bendrauji“, „kaip įdomu“ ir kt.) formuoja tinkamą vaiko savęs vertinimą. Jis pradeda tikėti, jog jam sekasi. Mokinys jaučiasi tvirtas, saugus mokykloje, gerbiamas pedagogų, draugų. Mokytojo tikėjimas mokinių sugebėjimais turi didelę reikšmę. Jeigu mokytojas iš anksto tikės mokinio pažanga – jo lūkesčiai pasitvirtins, nes mokinio išankstinis nusiteikimas (nuteikimas) sėkmei, pasitikėjimas savimi turi didelę reikšmę mokymosi rezultatams.

2.2. Savęs vertinimą lemiantys veiksniai

Savęs vertinimo raidą tyrinėjo ir aprašė daugelis autorių A. Gučas(1990), G. Valickas (1991), A. Kepalaitė (1996), R. Žukauskienė (2007), V. Satir (1991), F. Kendal (2001), kurių manymu, savęs vertinimo formavimasis – ilgas, sudėtingas, prieštaringas, o ne retai ir skausmingas procesas. Viename amžiaus tarpsnyje susiformavę savęs vertinimo ypatumai gali lemti tolesnį asmenybės vystymąsi.

Yra išskirti penki savęs vertinimo formavimosi faktoriai: aplinkinių reakcija; palyginimas su kitais; atliekami vaidmenys; savasties formavimasis (Želvys, 1990).

Tačiau yra išskirti ne tik savęs vertinimo faktoriai, bet ir veiksniai. J. Gražienė (1998) pateikia psichologų Žukauskienės (1995), Bieliauskaitės (1993), Suslavičiaus (1995) išskirtus savęs vertinimo veiksniai: vaiko poreikių gerbimas ir paisymas; suaugusiųjų vertinimas, kurį vaikas linkęs priimti kaip besąlygišką tiesą; vaiko pajautimas, kad jis yra mylimas ir priimamas toks, koks yra. Anot autorės, tokioje emocinėje aplinkoje augantis vaikas yra atsparesnis kritikai, nesėkmės jį mažiau žeidžia ir ne taip labai atsiliepia savęs vertinimui. Pirminis savęs vertinimas atspindi visą apimantį pozityvų vaiko požiūrį į save, kuris formuojasi remiantis santykiais su aplinkiniais žmonėmis. Savęs vertinimas formuojasi nuo ankstyvos vaikystės, netgi nuo kūdikystės. Vaikystėje svarbų vaidmenį atlieka suaugusiųjų, dažniausiai tėvų ar juos atstojančių žmonių vertinimai. Nuo šeimos vertinimų priklauso, kaip toliau vystysis asmenybė. Asmenybei svarbu ne tai, jog daugiau ar mažiau ji vertinama, kiek, ar tikroviškai ji vertinama, ar gauna aplinkinių žmonių pastiprinimą ar priešingai - jo stokoja.

V. Lepeškieienė (1996) remdamasi Sokolovos Česnovos (1986) tyrimais, tvirtina, jog vaiko vertinimas iki tam tikro laiko yra tiesioginis tėvų ir artimųjų vertinimų atspindys.

Kūdikis negali savęs įsisąmoninti, nežino kas ir koks jis yra, (neturi nuomonės apie save), pats savęs nevertina. Kelių mėnesių mažylį, alkį išreiškusį riksmu – kol kas vieninteliu būdu bendrauti su pasauliu, mama, šiltai šypsodamasi, ima ant rankų ir maitina. Jis sužino, jog ir į jo poreikius atsižvelgiama, juo rūpinamasi, jis jaučiasi esąs svarbus, vertas dėmesio. Kitas pavyzdys, kai mergaitė prašo mamos eiti į kiemą pasivaikščioti, ir mama ramiai atsako, kad

palauktų, kol ji pabaigs darbą, tuomet tik galės eiti. Mergaitė supranta, kad ji savo motinai rūpi, ir ji jaučiasi vertinga, svarbi. Tačiau, jei vaikas jau kelintą kartą traukia mamą už sijono, ko nors prašydamas, o mama niekaip neužbaigia telefoninio pokalbio, tuomet vaikas ima galvoti, kad jo poreikis nesvarbus ir jis pats menkas, nereikšmingas. Iš pateiktų pavyzdžių galima daryti išvadą, jog vaiko savosios vertės pajautimą stiprina jo poreikių gerbimas, paisymas.

Ikimokyklinio amžiaus vaikas, pagirtas savo tėvų, kad pats apsiauna batukus, priima tą žinią kaip tiesą apie save manydamas, kad mama viską žino, ji didelė, vadinasi, jis iš tikrųjų šaunus, esąs šio to vertas. O vaikas, kurį tėvai bara už tai, kad šis pusryčiaudamas išpylė ant stalo pieną, jaučiasi prislėgtas, nieko nesugebantis, menkas, nes jis mano, kad tėtis didelis ir žino, ką vaikas jau turi mokėti daryti, bet jei vaikas to padaryti nesugeba, vadinasi, jis laiko save netikusi. Teigiamas atgalinis ryšys, sėkmės išgyvenimas stiprina, o neigiamas atgalinis ryšys ir patiriamos nesėkmės silpnina vaiko savęs vertinimą. Ir aplinkiniai žmonės yra tarsi veidrodžiai, pagal kurių atspindžius vaikas kuria savo paties vaizdą, formuoja savęs vertinimą, nuomonę apie save.

Septynerių, aštuonerių metų vaikai tik pamažu pradeda sugebėti priimti kitų žmonių nuomonę, neprarasdami savosios, o iki tol jie tiki viskuo, ką girdi, reaguoja labai asmeniškai. Reiškiny, kai iš aplinkos ateinanti informacija priimama neperdirbta ir besąlygiškai, vadinama introjeksija. Tad vaiko požiūris į save, savęs vertinimas formuojasi introjeksijos būdu – besąlygiškai priimant kaip tiesą, visa, ką girdi apie save iš kitų žmonių. Neigiamą atgalinį ryšį vaikas linkęs generalizuoti – perdėtai apibendrinti, kai jis aplinkinių vertinimą priskiria ne tik tam tikram savo elgesiui, už kurį yra baramas ar baudžiamas, kuriam suaugusieji nepritaria konkrečiomis situacijomis, bet sau, kaip žmogui, apskritai

Taigi, savęs vertinimas formuojasi jau nuo ankstyvos vaikystės, o vaikystėje svarbiausias vaidmuo tenka tėvų arba juos auklėjančių žmonių vertinimams. Būtent šeimoje pradedamas vertinti kiekvienas vaiko poelgis. Jis gerbia jam artimų žmonių nuomonę ir girdėdamas blogus žodžius apie save ne tik patiki, kad yra toks, bet ir nesąmoningai stengiasi taip elgtis, kad pateisintų gerbiamo žmogaus žodžius. Todėl bendraujant su vaikais, reikėtų neigiamai vertinti ne patį vaiką kaip asmenybę, o jo poelgį. Labai svarbu, kad ankstyvojo brendimo metu tėvai ir kiti artimieji išreikštų tokius bruožus, kaip besąlyginis vaiko priėmimas, vertinimas ir gerbimas (Lepeškienė, 1996). Tai svarbiausias veiksnys, skatinantis pajusti savo vertę. Jei tėvai padeda pajusti, kad jis yra vertingas ir reikšmingas, supranta ir priima vaiko jausmus, net neigiamus, nekelia jam neįgyvendinamų reikalavimų, nelygina jo su kitais vaikais, palaiko jo norus ir pasirinkimus, yra pasirėngę padėti jam visomis gyvenimo situacijomis, juo pasitiki. Tuomet vaikas jaučiasi vertingas, svarbus vien dėl to, kad egzistuoja, jaučia, kad jam gera būti savimi. Tokioje emocinėje aplinkoje augantis vaikas yra atsparesnis kritikai, iš svetimų žmonių

gaunamas atgalinis ryšys ir patiriamos nesėkmės mažiau jį žeidžia ir ne taip ryškiai atsiliepia jo savęs vertinimui, kaip tų vaikų, kurie, norėdami sulaukti tėvų pritarimo, nuolat turi stengtis įtikti, laikytis jų reikalavimų.

Pasak Vygotskio L. (2000), R. Baublienės (2003), nuo socialinės aplinkos priklauso, į kokį stimulą vaikas reaguos. Vaiką supančių aplinkinių žmonių būsenos, tarpusavio santykių ir veiksmų ypatumai dar prieš tai, negu pasidaro galimi psichikos procesai vaiko viduje, sudaro tam tikrų minčių, reiškinių, nuostatų ir strategijų atspindėjimą. Vadinasi, individo sąveiką su aplinka sąlygoja asmenybės aktyvumas, taip pat – ir fizinis. Šis aktyvumas yra realizuojamas atliekant įvairius gyvenimo vaidmenis. Jų atlikimo sėkmė žmogui kelia momentinės darnos pojūtį, kuris jį skatina tolesnei veiklai. Nors žmonių veiklos lygis yra pakankamai objektyvus, tačiau jų lavėjimų vertinimas, o dažniausiai – savęs vertinimas, yra subjektyvus. Galima jausti tiek psichologinę, tiek fizinę negalę iš tikrųjų jos neturint. Vyksta dviejų krypčių vyksmas. Fiziniai arba pažintiniai pokyčiai veikia individų tikslus, vertybes bei prioritetus, tačiau antra vertus tikslai, vertybės, prioritetai daro įtaką tai vertinamajai reikšmei, kurią individai sieja su amžiaus pokyčiais. Tokie vertinimai yra susiję su individų identiško požiūriu bei visuomenės, kurioje jie gyvena, tikslais, vertybėmis ir prioritetais. Santykiai bendraminčių grupėje, kai nereikia spręsti finansinių ar darbinių problemų, o bendraujama tik bendrų pomėgių lygmenyje, iš tikrųjų yra mobilizuojantys žmogaus pasitikėjimą savimi ir suteikiantys bendravimo džiaugsmą.

Apibendrinant, galima teigti, kad socialinis aplinkos poveikis asmenybės vystymuisi įvairuoja skirtingais gyvenimo periodais. O savęs pažinimas tai tarsi pradinė grandis savimonės procese. Jo metu žmogus įgyja apie save žinių, kurios kinta bendraujant, todėl svarbu jas gilinti, tobulinti, kad taip galima būtų reguliuoti savo elgesį. Individo savigarbos jausmą, savo vertės suvokimą ir visa tai, kas pozityvu jo „Aš“ sferoje atspindi savęs vertinimas, kuris yra tarsi pagrindinė ašis padedanti save geriau pažinti. Suvokdami aplinką, mes suvokiame ir patys save.

2.3. Kasdieninė mokytojos(-o) veikla, stiprinanti vaikų savigarbą

Didžiausią įtaką pajusti savo vertę turi šeima, ir į mokyklą vaikas ateina jau iš dalies suprasdamas, kas ir koks yra, ką jis moka gerai, o kas jam sekasi sunkiau. Tačiau pradėjusio lankyti mokyklą vaiko gyvenimas labai pasikeičia, praturtėja, jį ima veikti ir įtaką daryti jau gerokai daugiau žmonių ir reiškinių. Tikriausiai daugelis iš mūsų prisimename savo pirmąją mokytoją – tą pagarbią baimę, su kuria žvelgėme į ją, besąlygišką tikėjimą viskuo, ką iš jos išgirdavome. Ir vėliau su viltimi sutikdavome naują mokytoją, jei tik nebuvome apie jį girdėję negerų gandų iš savo „pirmtakų“. Vaikas linkęs žiūrėti su viltimi į kiekvieną naują žmogų. Juk kiekvienas mokytojas vaikui yra daugiau ar mažiau svarbus, taigi, jis gali turėti nemažą įtaką

formuojantis vaiko savosios vertės pajautimui. Kita vertus, pradėjusio lankyti mokyklą vaiko veikla ryškiai pasikeičia: jis gali išmėginti save naujose srityse ir įsitikinti, kad ir nesugebėdamas įgyvendinti daugelio tėvų keliamų reikalavimų, mokykloje jis gali išmokti sudėti iš skiemenų žodį, nupiešti medį, padainuoti dainelę – patirti išsipildymo džiaugsmą, taigi ir pasitenkinimą, pasididžiavimą savimi.

Lepeškieienės V. (1996) išskyrė du mokytojų poveikio vaiko savosios vertės pajautimui aspektus:

- Bendros mokytojų nuostatos ir kasdieninis elgesys, veikiantys vaiko vidinį pasaulį;
- Tikslinga veikla, stiprinanti vaiko savęs vertinimą.

Savęs suvokimas aplinkoje. Asmenybės savęs suvokimas formuojasi jai sąveikaujant su aplinkiniu pasauliu. Savęs suvokimas yra labai individualus, nes jį lemia žmogaus savitumas. Vaikas savo aplinkoje suvokia tik tai, kas dėl vienokių ar kitokių priežasčių dera su jo anksčiau susiformavusiu savitumu, o sąlytį su išoriniu pasauliu žmogus sugeba tvarkyti taip, kaip reikalauja jo savitumas. Žmogaus savitumas atsiskleidžia per tai, ką žmogus suvokia ir kaip jis tai daro. Suvokimas nėra gryna tikrovės nuotrauka, vadinasi, tai nėra vien fizinis procesas, o psichikos funkcija. Iš to, kaip ir ką žmogus suvokia, galima daryti išvadas apie jo vidinį pasaulį. (Valickas, 1991; Adler 2003).

Anot D.G. Myers (2002), suvokimas – juntamosios informacijos tvarkymas ir interpretavimas, įgalinantis atpažinti prasmingus objektus ar įvykius. Mokslininko teigimu, suvokiant mūsų protas, dalyvaujant patirčiai, lūkesčiams ir kitiems aukštesnio lygio veiksniams sukuria, tai, ką mes matome ir girdime. Kito žmogaus, taip pat ir savęs paties suvokimas nėra užbaigtas procesas, nes nuolat kinta tiek suvokiamas, tiek suvokiantis žmogus (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 2002). Šiame procese paprastai dalyvauja mažiausiai du žmonės ir kiekvienas jų lygina, tapatina save su kitu. Žmogus bendraudamas su kitu yra ir suvokimo objektas ir subjektas. Tad, galima daryti prielaidą, jog suvokdami save taip pat reaguojame ir priskiriame save vienai ar kitai kategorijai žmonių. Mokslininkų teigimu, prielaidos, kurias mes padarome skirstydami žmones, kartais skatina vadinamąsias savaime išsipildančias pranašystes. Kai žmogų priskiriame vienai ar kitai kategorijai, mes elgiamės su juo (dažniau nesąmoningai) vadovaudamiesi apie jį padarytomis prielaidomis, o tai skatina žmogų imtis atsakomojo veiksmo, kuris dažnai pateisina mūsų lūkesčius.

Paprasčiausiai tariant, savęs suvokimas – atsakymas į klausimą - kas aš esu? (aš esu: žmogus, pilietis, tėvas, sūnus ir pan.). J. Pikūnas ir A. Palujanskienė (2000), tokį savęs suvokimą įvardija tapatybės suvokimu. Autorių nuomone, tapatybę reikėtų traktuoti kaip subjektyviai suvokiamą savo paties asmenybę, jungiančią šeimos istoriją, tautines šaknis, pasaulėžiūrą ir norą būti tuo, kuo gali būti pagal savo prigimtį. Kitaip tariant, tai pusiausvyros tarp „Aš“ ir „kita“

kitimas. Savęs įsisamoninimas – tai savęs pažinimo ir vertinimo vyksmas, kurio rezultatas – savivaizdis, vadinamas “Aš vaizdu“. “Aš” struktūros veiklą lemia tapatumo, vertės ir kontrolės jausmai. Šie jausmai nuolat šiek tiek kinta, tad nuolat kinta ir nuo jų priklausantis savęs vertinimas. Jis priklauso nuo realiojo “Aš” ir idealiojo “Aš” santykio. Realiojo “Aš” vertinimui įtaką daro savo ir kitų žmonių veiklos analizavimas bei kitų žmonių nuomonė apie tą veiklą. Taigi, savęs suvokimas, kaip suvokimas, yra sudėtingas, nuolat kintantis, nesibaigiantis procesas. Tai ne tik fizinis procesas, bet ir psichikos funkcija. Savęs suvokimas – labai individualus, nesikartojantis, nes jį lemia žmogaus savitumas.

Kiekvieno mokytojo elgesys įtakoja vaiko savęs vertinimą. Autoriai A. Palujanskienė, J. Pikūnas (2000) išskiria šiuos aspektus, kurių turėtų laikytis pedagogas, stiprinantis savo ugdytinių savigarbą:

1. Kreipkitės į vaiką vardu. Jau vien tai, kad mokytojas atsimena mokinio vardą, suteikia vaikui džiaugsmą, kad jis mokytojui rūpi. Svarbu išsiaiškinti, kaip pats vaikas norėtų būti vertinamas, ar jam patinka, kai jo vardas trumpinamas ar kaip kitaip iškraipomas. Reikėtų vengti vaiką vadinti mažybiniu vardu. Jei klasėje yra bendravardžių vaikų, mokytoja su jais turėtų susitarti, kaip vadins kiekvieną iš jų. Kai aukštesnis berniukas vadinamas pavyzdžiui, Andriumi, o mažesnis, žemesnis – Andriuku, taip pastarajam nuolat primenamas jo nedidelis ūgis, o tai nestiprina jo savosios vertės pajautimo. Taip pat nereikia vieno vadinti pirmuoju, o kito antruoju, nes antrasis nori nenori asocijuojasi su blogesniu.

2. Būkite prieinamas(-as) vaikams. Vaikas turi žinoti, kad jis visada gali mokytojos klausyti. Jei vaikas kreipiasi į jus asmeniškai, nors minutėlę laiko paskirkite tik jam, trumpam atidėdama(-as) viską į šalį. Jei to negalima padaryti tuojau pat, pasiūlykite vaikui pasikalbėti per pertrauką ar po pamokos (-ų). Tuo jūs leisite vaikui pajusti, kad jis jums rūpi.

3. Įsiminkite vaiko gyvenimo detales. Jaunesniems vaikams ypač svarbu, kad mokytoja žinotų ir prisimintų jiems svarbiausius dalykus apie jų brolius ir seseris, mėgiamus laisvalaikio užsiėmimus, laikomą naminių gyvūnų ir kita.

4. Dalykitės su vaikais viso gyvenimo smulkmenomis. Tai, kad mokytoja pasako mokiniams, ką ji mėgsta veikti laisvalaikiu, ar papasakoja, kaip praleido savaitgalį, sukelia vaikams jausmą, kad jais pasitikima, kad jie mokytojui svarbūs ir artimi. Ypač mokytoją ir vaikus suartina pasakojimai apie vaikystę, apie tai, kaip ji pati jautėsi, būdama mokine, kaip išgyvendavo mokytojų įvertinimus, kaip bendravo su kitais vaikais. Išgirdę, kad ir mokytojui ne visada buvo lengva ir ne viskas vienodai gerai sekėsi, vaikai ramiau reaguoja ir reaguos į savo pačių sunkumus ir nesėkmes.

5. Pabrėžkite savo panašumą su vaikais. Juk visiems vaikams, ypač neigiamai save vertinantiems, svarbu jausti, kad jie yra susiję su jiems svarbiu žmogumi, kažkuo į jį panašūs.

Aptarkite, kokių turite bendrų su vaikais interesų, pomėgių, kokių panašių išgyvenimų esate patyrę. Tai, kad jo gerbiama(-as) ir vertinama(-as) mokytoja(as) irgi pešėsi su broliu, ne visada padarydavo tai, ko iš jo reikalavė tėvai, padeda vaikui pasijusti kažkuo į ja(-i) panašiu, vadinasi, taip pat vertu pagarbos. Vaikų, radusių panašumų tarp savęs ir jiems svarbių žmonių, savosios vertės pajautimas didėja.

6. Būkite nuširdi(-us), neapsimetinėkite. Kai mokytoja reiškia savo jausmus atvirai, vaikai jaučiasi saugūs, mažiau bijo pasirodyti tokie, kokie yra. Jei mokytoja ateis į klasę suirzusi(-ęs), blogos nuotaikos, vaikai tai tikriausiai pastebės, o tie, kurie nejaučia savo vertės, gali prisiimti kaltę už mokytojos(-o) savijautą, pradėti spėlioti, ką jie padarė ne taip ir kita. Atvirai pasakydama, kaip ji(-is) šiandien jaučiasi (visai nebūtina aiškinti kodėl), mokytoja(-as) pašalins galimo vaikų nerimo ir nepasitenkinimo savimi šaltinį.

7. Venkite nemalonių staigmenų. Vaikai jaučiasi saugūs ir labiau pasitikintys, kai eidami į mokyklą, žino, kas tą dieną jų laukia. Apie būsimą kontrolinį darbą praneškite iš anksto, kiek įmanoma, supažindinkite su tam darbui keliamais reikalavimais. Jei kontrolinis darbas vaikams labai svarbus, kuo greičiau praneškite apie jo rezultatus, kad sutrumpintumėte nerimastingą laukimą.

8. Venkite situacijų, per kurias vaikas gali sutrikti, pasimesti. Suglumimas, pasimetimas yra vienas svarbiausių savosios vertės pajautimo priešų, ypač jei vaikas šį jausmą išgyvena matant kitiems žmonėms. Pasimetusį, suglumusį vaiką palaikykite ir padrąsinkite, apsaugokite jį nuo kitų vaikų nemalonaus dėmesio.

9. Sudarykite vaikams sąlygas išgyventi sėkmę. Tai ypač svarbu pradedant dėstyti naują dalyką, kai dauguma vaikų ne tik domisi, smalsauja, bet ir nerimauja, kaip jiems seksis naujas dalykas, ar jis nebus labai sunkus, neįveikiamas. Sėkmė, patirta per pirmąsias dalyko pamokas, skatina vaiką pasitikėti savimi, jam atrodo, kad šis dalykas yra „įkandamas“, todėl verta stengtis mokytis. Kuo dažniau leiskite vaikui pajusti „aš sugebu, aš galiu!“

10. Kai rašote įvertinimą, įtikinkite vaiką, kad vertinama ne vaikas kaip žmogus, o tik tam tikra jo veikla. Paaiškinkite ne tik tai, ko vaikas nepadare ar padarė blogai, bet ir tai, ką jis atliko gerai, kokią pažangą padarė lyginant su ankstesniais jo rezultatais ir kita. Rašydama(-as) įvertinimą, įsisąmoninkite, ko jūs pati siekiate vertindama – pranešti vaikui ar jo tėvams, kaip jis/ji išmoko tam tikrą temą, nubausti už stropumo stoką ar nedrausmingumą, paskatinti daugiau stengtis, o gal – išlieti savo apmaudą?

11. Pakeisdami savo nuostatą į klaidas: padėkite vaikams mokytis iš klaidų, o ne bauskite (prastu įvertinimu ar nepritariančiu žvilgsniu) už jas.

Pasitikėjimas savimi ir gebėjimas įtikinti. Pasitikėjimas savimi užtikrina saugumą, leidžia bendrauti laisvai, nejaučiant įtampos, baimės būti įskaudintam, nuviltam, apgautam, išduotam.

Pasitikėjimas ypač būtinas bendraujant su artimiausiais žmonėmis, tačiau svarbus ir nuoširdiems santykiams palaikyti ypač didesnėse žmonių grupėse. Jis labai svarbus ir mokykloje, ir klasėje, ir jei mokytojas ne tik nori perteikti žinias, bet ir mokymesi panaudoti mokinių jausmus, vaizduotę, paliesti jų vertybes – veikti vaikų asmenybės augimą, atsiskleidimą, nes tik pasitikėdamas aplinkiniais žmogus gali laisvai atsiskleisti, būti autentiškas, tiesus.

Atmosfera klasėje, kurioje vyrauja saugumas ir tarpusavio pasitikėjimas, - gana sudėtingas dalykas, tai nėra paprasta atskirų individų pasitikėjimo vienu kitais suma. Vienas iš svarbiausių veiksnių, sąlygojančių pasitikėjimo atmosferą klasėje – tai paties mokytojo asmenybė, jo elgesys. Jei mokytojas bus tiesus, teisingas, geras mokiniams, visada laikysis duoto žodžio, nedviprasmiškai reikš savo mintis ir jausmus, tuomet mokiniai jausis saugūs, pasitikės savimi. Kadangi pasitikėjimas kitais susijęs su pasitikėjimu savimi, čia tinka visa, kas buvo rašyta apie mokytojų elgesį, stiprinantį vaikų savosios vertės pajautimą.

Pasitikėjimą griaua ir saugumo jausmą pakerta nenuoseklus, neprognozuojamas mokytojo elgesys – kai į tokius pačius dalykus (mokinių elgesį, jų atsakinėjimą ir kita) skirtingomis situacijomis reaguojama skirtingai. Svarbu ir tai, kaip mokytojas reaguoja į vaikų elgesį vienas kito atžvilgiu: jei skatinama tarpusavio pagarba, o nesąžiningumui, grubumui atvirai nepritariama, mokiniai jaučia, kad mokytojas juos gina ir gali apsaugoti nuo neteisingo, skaudinančio draugų elgesio, o tai stiprina jų saugumą, pasitikėjimą aplinkiniais.

Bet kokia klasės auklėtojo veikla turi būti orientuota į auklėtinį, atsižvelgiant į tai, ko ugdytinis nori, kas jam patinka ar naudinga.

Taigi, apibendrinant mokslininkų, tyrinėjusių individo savęs vertinimą, galime konstatuoti, jog mokytojas kaip klasės vadovas (auklėtojas) daugiau ar mažiau turi įtakos ugdytinių savęs vertinimui.

Mokytojo, kaip klasės vadovo (auklėtojo) veikla turi įtakos mokinių savęs vertinimui, nes jo veikla nuosekli, sisteminga, organizuota, turinti aiškia viziją, misiją, numatytus prioritetus, laukiamus pokyčius. Klasės vadovas – tai lyderis, pasižymintis strateginiu mąstymu, kompetencija.

Didžiulį poveikį mokinių savęs vertinimui, o kartu ir pažangumui turi mokytojų nuostatos, laukimai. Tai aprašė A. Suslavičius (1995), atlikęs tyrimus. Anot mokslininko, mokiniai, iš kurių daugiau tikimasi ir jiems skiriama daugiau dėmesio, pasiekia geresnių rezultatų, jų savęs vertinimas daug aukštesnis. O kai mokiniams priskiriamos neigiamos savybės, kurios pastiprinamos mokytojų, klasės draugų, tai gali tapti asmenybės bruožais. Kitaip tariant, kitų vertinimai besąlygiškai perkeliama į savęs vertinimo sistemą. Taigi mokykla, klasės mokytojas ir draugai – svarbus vaiko asmenybės raidai, socializacijai, savikūrai.

A. Gučo (1990) teigimu, vaikas labiau jautrus tam, kaip į jį žiūri ir vertina mokytojas. Geras pedagogo požiūris į vaiką pakelia jį savo paties akyse. Palankūs mokytojo vertinimai, paskatinimai tolesnei veiklai, paveikia mokinį, nes taip mokytojas pereina į ugdytinio savęs vaizdą, formuoja jo savimone.

Mokslininkės D. Gailienės (1996) manymu, kiekvienas mokytojas gali padėti vaikui įveikti nepasitikėjimą savimi, sukurdamas klasėje atmosferą, kurioje mokiniai jausis saugūs, vertingi, daug ką sugebantys, atviri naujam patyrimui. Darbas, nukreiptas stiprinti teigiamą savęs vertinimą, suteiks džiaugsmą, pasitenkinimą mokytojams, suartins juos su ugdytiniais, leis jiems išgyventi bendrumo jausmą.

Galima tikėtis, kad klasėje patirtas klasės auklėtojo ir mokinių tarpusavio pasitikėjimas, pagarba, turės įtakos tolesniam auklėtinio gyvenimui ir net už ugdymo įstaigos ribų.

Apibendrinus mokinių savęs vertinimo problemą mokslinėje literatūroje, galime daryti prielaidas, kad:

Šiuolaikinėje edukologinėje, sociologinėje, psichologinėje literatūroje, individo savęs vertinimas – daugelio mokslininkų tyrimo objektas;

Individo savęs vertinimas traktuojamas, kaip sudėtingas darinys, jis neatskiriamas nuo aplinkinių;

Svarbu siekti adekvataus savęs vertinimo.

3. MOKYTOJO KAIP KLASĖS VADOVO VEIKLOS ĮTAKA STIPRINANT PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ SAVĖS VERTINIMĄ: EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti kiekybiniai - anketiniai apklausos metodai. Tyrimo anketos ir programa sudarytos remiantis teorine mokslinės literatūros analize. Taigi, darbe tyrimui buvo sudarytos dviejų tipų anketos ir programa mokytojams, į kurių klausimus atsakinėjo mokiniai, pedagogai.

3.1.1. Pirmoji tiriamųjų grupė – pradinių klasių mokiniai

Tyrimo imčiai sudaryti taikyta atsitiktinė tikslinė atranka. Pasirinkimą lėmė keli faktoriai: - siekta palyginti didmiesčio ir miestelio pradinių klasių mokinių savęs vertinimą.

Tyrimo dalyvavo 200 trečių ir ketvirtų klasių mokinių, iš jų 48,5% berniukų, 51,5% mergaičių. Apklausa vyko trijose mokyklose iš jų miestelio (Kaišiadorių Algirdo Brazausko vidurinėje mokykloje) apklausta 100 respondentų ir didmiesčio (Šiaulių miesto Vinco Kudirkos pagrindinėje mokykloje, Šiaulių miesto Tėvo Benedikto Andriuškos pradinėje mokykloje) taip pat 100 respondentų.

Pradinių klasių mokiniai - pagrindinė tiriamųjų grupė. Prieš atliekant tyrimą buvo gauti įstaigų administracijos ir klasės mokytojų žodiniai sutikimai, kad auklėtiniai dalyvautų tyrimo. Anketos (žr. 4 PRIEDAS) pagrindą sudaro uždaro tipo klausimai ir 5 atviro tipo klausimai. Uždaro tipo anketos klausimai leidžia tiksliau interpretuoti tiriamųjų atsakymus. Šiais teiginiais buvo siekiama patikrinti mokinių savęs vertinimą esamuoju momentu pradėdant įgyvendinti programą ir po įgyvendintos programos. Anketa anoniminė, autorinė. Tyrimo anketa sudaryta iš kelių blokų: 1) *pagrindinio* (nominalinės ir ranginės skalės) – mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaka stiprinant pradinių klasių mokinių savęs vertinimą tirti (mokinių savęs vertinimas pagal Dembo Rubinštein modifikuota semantinio diferencialo poliariinių profilių metodiką, nuomonė apie savijautą, klasės mokytoją, jos įtaką mokinio savęs vertinimui), 2) *demografinio* (nominalinės skalės), skirtą išsiaiškinti respondentų mokyklą, kurioje mokosi, klasę, lytį, gyvenamosios vietos administracinį vienetą). Pradinukams anketos buvo pateiktos po pamokų ir paaiškinta, kaip reikia užpildyti. Tyrimas buvo atliekamas klasėje grupinio eksperimento būdu – iš karto su visais klasės mokiniais. Kiekvienam mokiniui buvo pateikiami atskiri lapai, kuriuose iš eilės atspausdinti anketos klausimai. Atsižvelgiant į respondentų amžių, visi anketos klausimai buvo skaitomi kelis kartus. Anketoje taikyta Dembo Rubinštein modifikuota semantinio

diferencialo poliarinių profilių metodika, kurios esmė – išvardintas asmenybės savybes įvertinti balais (Zambacevičienė, 2006, p.41). Metodiką sudaro vienuolika priešingos reikšmės asmenybės savybių. Jau patys respondentų atsakymai informavo apie savęs vertinimą, tačiau tuo neapsiribota ir anketoje, skirtoje mokiniams pateikta daugiau klausimų.

Mokinių anketinė apklausa atlikta 2007 metų vasario mėnesį ir pakartota gegužės mėnesį tuo tikslu, norint sužinoti bei išanalizuoti mokinių savęs vertinimo ryšį su mokytojo, išsiaiškinti kaip klasės mokytojas įtakoja mokinių savęs vertinimą, atsižvelgiant į ugdymo įstaigos vietovę.

Išdalinta 424 anketos gauta 424 (100%), atrinkta tinkamų tyrimo uždaviniams – 400; dalis anketų (viso 24) buvo atmestos, todėl, kad rasta daug neatsakytų klausimų.

3.1.2. Antroji tiriamųjų grupė – pradinių klasių pedagogai

Tyrimo imčiai sudaryti taikyta atsitiktinė tikslinė atranka. Pasirinkimą lėmė keli faktoriai:

- siekta palyginti didmiesčio ir miestelio mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaką pradinių klasių mokinių savęs vertinimui; - sužinoti mokytojo požiūrį į vadybinę savo veiklą darbe.

Tyrimo dalyvavo 10 trečių ir ketvirtų klasių vadovų. Apklausa vyko 3 – jose mokyklose iš jų miestelio (Kaišiadorių Algirdo Brazausko vidurinėje mokykloje) apklausta 5 respondentės ir didmiesčio (Šiaulių miesto Vinco Kudirkos pagrindinėje mokykloje, Šiaulių miesto Tėvo Benedikto Andriuškos pradinėje mokykloje) taip pat 5 respondentės.

Prieš atliekant tyrimą buvo gauti įstaigų administracijos ir klasės mokytojų žodiniai sutikimai, kad mokytojos dalyvautų tyrimo. Anketos (žr. 3 PRIEDAS) pagrindą sudaro uždaro tipo klausimai ir 1 atviro tipo klausimas. Anketa anoniminė, autorinė. Tyrimo instrumentą sudaro: 1) *demografinė* (nominalinės skalės), skirti išsiaiškinti respondentų lytį, amžių, išsilavinimą, darbo stažą, įgytą kvalifikaciją, įgytos specialybės veiksmingumą, darbo įstaigos pavadinimą, klasę, kuriai vadovauja; 2) *pagrindinė* (nominalinės ir ranginės skalės) – mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaka stiprinant pradinių klasių mokinių savęs vertinimą tirti (mokytojų nuomonė apie programos įgyvendinimo veiksmingumą, kaip klasės mokytojas įtakoja mokinių savęs vertinimą, atsižvelgiant į ugdymo įstaigos vietovę) dalys. Mokytojoms anketos buvo pateiktos po pamokų ir paaiškinta, kaip reikia užpildyti.

Išdalinta 10 anketų gauta 10 (100%), atrinkta tinkamų tyrimo uždaviniams – 10. Pedagogai anketas pildė po pamokų klasėse. Tyrimu siekta išanalizuoti mokinių savęs vertinimo ryšį su mokytojo kaip klasės veiklos vadovo, išsiaiškinti, ką mano mokytojai, apie mokinių savęs vertinimą ir kaip tai įtakoja mokinių savęs vertinimą, atsižvelgiant į ugdymo įstaigos vietovę.

Dar buvo sudaryta programa „Klasės vadovo įtaka stiprinant pradinį klasių mokinių savęs vertinimą“, kuri buvo pateikta mokytojams (žr. 2 PRIEDAS). Su programa respondentai supažindinti prieš tyrimą – 2007 metų sausio mėnesį. Gilinamasi į tai, kaip savęs vertinimą stiprina klasės mokytojai. Tuo tikslu vykdoma programa, skirta pradinį klasių mokinių savęs vertinimo korekcijai, kurią organizavo klasės mokytojos. Programos tikslas - sužinoti, kaip pradinį klasių mokinių savęs vertinimą įtakoja klasės mokytojai, kaip klasės vadovai; stiprinti pradinį klasių mokinių savęs vertinimą, taip padėti pagrindą tolesniam – adekvačiam mokinių savo vertės pajautimui. Pedagogių buvo prašoma įsitraukti į programos vykdymą, taip ją integruojant į savo pedagoginio darbo veiklą. Programa skirta ugdyti – kelti pradinį klasių mokinių savęs vertinimą. Daugiausia dėmesio buvo skiriama klasės auklėtojo veiklai, kuri tikėtina, kad įtakos turi pradinį klasių mokinių savęs vertinimui. Taip siekta, kad neadekvačiai save vertinantys mokiniai, laikydamiesi savo klasės auklėtojo nurodymų programos metu, pakankamai greitai ir nesunkiai adekvačiau save vertintų.

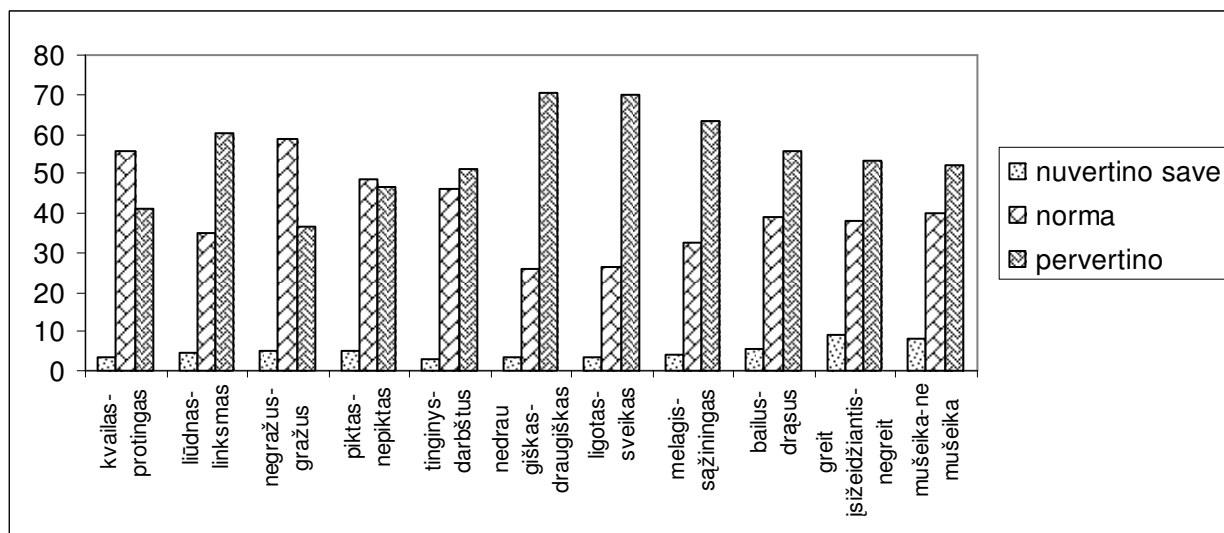
Iš gautų respondentų atsakymų sudaryta tyrimo informacinė bazė. Užkoduoti duomenys buvo suvesti į kompiuterį ir naudojant specialią programą, atlikta statistinė analizė. Demografinių duomenų apibendrinimui taikyti statistikos metodai (χ^2 - Chi-Square kriterijus, Spearman koreliacinės analizės, kontingencijos lentelės). Reikšmingumo lygmuo p pasirinktas 0,05 (kai $p=0,1$ – vyrauja statistinė tendencija). Empiriniai duomenys statistiškai apdoroti ir grafiškai apipavidalinti kompiuterinėmis programomis: statistinio paketo socialiniams mokslams 12 – oji versija SPSS (Statistical Packet for Social Sciences 12.0), Microsoft Word, Microsoft Excel.

3.2. Pradinį klasių mokinių savęs vertinimo analizė

Siekiant išsiaiškinti, kaip save vertina pradinį klasių mokiniai, o taip pat ieškant ryšių tarp savęs vertinimo ir ugdomosios aplinkos, o ypač mokytojo veiklos įtakos, buvo pateiktos III – IV klasių mokiniams anketos (žr. 4 PRIEDAS).

Organizuotame tyrime dalyvavo pradinį klasių mokinių tame tarpe 48,5% berniukų ir 51,5% mergaitės.

Pirmąją anketos klausimą sudarė modifikuota semantinio diferencialo poliarinių skalių lentelė, kurios esmė – išvardintas asmenybės savybes įvertinti balais. Pateikta vienuolika priešingos reikšmės asmenybės savybių, respondentai pažymėjo kaip save vertina. Gauti tokie tyrimo rezultatai. (žr.1 pav.).

1 pav. Mokinių savęs vertinimas (N=200)

Tyrimo rezultatai parodė, kad prieš vykdant programą vaikai buvo linkę save pervertinti beveik visose vertinimo kategorijose. Tai matome 1 paveiksle pateiktuose duomenyse.

- 1) Aukščiausiai savo protines galias vertina 41% respondentų, normos ribose – adekvačiai save vertina daugiau nei pusė apklaustųjų ir tai sudaro 55,5%. Žemiausiai save nuvertina 3,5% mokinių.
- 2) Labiausiai linksmais save laiko 60,5% apklaustųjų, 35% normaliai esantys linksmi, 4,5% laiko save liūdnais.
- 3) Pagal grožio parametras didžiausia apklaustųjų dalis 58,5% mano, jog jie pakankamai gražūs, kiek mažesnė mokinių dalis – 36,5% mano esantys patys gražiausi ir tik 5% save vertina kiek kukliau.
- 4) Piktai save laiko 48,5% mokinių, pikčiausiai – 46,5%, o labiausiai nepiktai – 5%.
- 5) Labai darbštūs mano 51% respondentų, darbščiais – 46%. Nelabai darbščiais, tingiais save laiko mažiausia apklaustųjų dalis, tik 3%.
- 6) Ypatingi patys draugiškiausi mano esantys net 70,5% mokinių. Pakankamai draugiškais save laiko trečdaliu mažiau – 26%. Nedraugiškiausiai save laiko 3,5% mokinių.
- 7) Sveikiausiai save laiko didžiausia apklaustųjų dalis – 70%, sveikais 26,5%. 3,5% mokinių traktuoja save nevisiškai sveikais, ligotais.
- 8) Sąžiningiausi 63,5% respondentai, normos ribose sąžiningi – perpus mažiau – 32,5%, nesąžiningais save laiko 4%.
- 9) Pusė apklaustųjų mokinių – 55,5% save traktuoja, jog jie yra drąsiausi, 39% save laiko drąsiais, 5,5% mano drąsūs esantys nepakankamai t.y. bailūs.

- 10) Mažiausiai išsiseidžiančiais save laiko 53% respondentų, išsiseidžiantys 38% ir 9% greičiausiai išsiseidžiantys.
- 11) Neagresyvūs (nemušeikos) mano esantys 52% respondentų, 40% kartais mėgstantys pasimušti, 8% mėgstantys muštis.

Apibendrinus tyrimų rezultatus, išryškėjo tokios bendros tendencijos:

- Normos ribose respondentai save vertina trijuose savybių parametruose (kvailas – protingas 55%, negražus – gražus 58%, piktas – nepiktas 48%).
- Neadekvačiai respondentai (save pervertino) save įvertino aštuoniose asmens savybių parametruose – (liūdnas – linksmas 60%, tinginys – darbštus 51%, nedraugiškas – draugiškas 70%, ligotas – sveikas 70%, melagis – sąžiningas 63%, bailus – drąsus, greit išsiseidžiantis – negreit išsiseidžiantis 53%, mušeika – nemušeika 52%).
- Neadekvačiai respondentai (s
- ave nuvertino) žemiausiai save įvertino pagal keturis asmens savybių parametrus – (kvailas – protingas 3,5%, tinginys – darbštus 3%, nedraugiškas – draugiškas 3,5%, ligotas – sveikas 3,5%).
- Galima daryti prielaidą, kad prieš programos vykdymą, daugelio respondentų savęs vertinimas yra neadekvatus. Tačiau, žinodami respondentų savęs vertinimo ypatumus, po programos vykdymo, palyginami gauti duomenys.

2 lentelė.

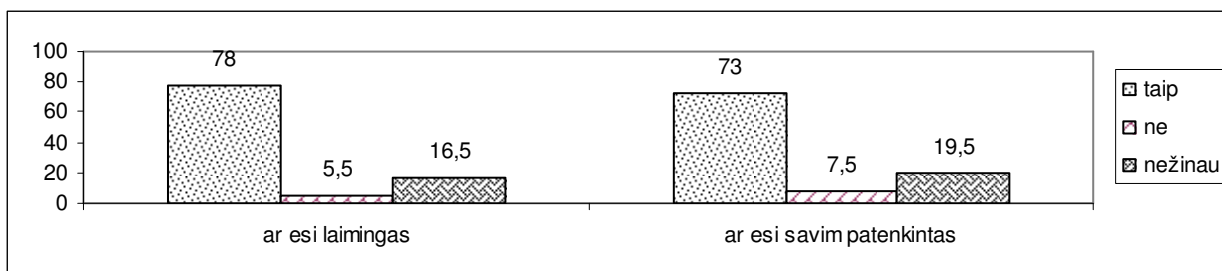
Mokinių savęs vertinimas (%), (N=200)

Asmens savybės parametrai	Prieš programos vykdymą			Po programos vykdymo		
	Savęs vertinimo lygmenys			Savęs vertinimo lygmenys		
	nuvertino save	norma	pervertino	nuvertino save	norma	pervertino
1. kvailas-protingas	3,5	55,5	41	2,5	69,5	28
2. liūdnas-linksmas	4,5	35	60,5	3	60,5	36,5
3. negražus-gražus	5	58,5	36,5	2,5	72	25,5
4. piktas-nepiktas	5	48,5	46,5	2,5	66,5	31
5. tinginys-darbštus	3	46	51	2,5	67	30,5
6. nedraugiškas-draugiškas	3,5	26	70,5	2	55,5	42,5
7. ligotas-sveikas	3,5	26,5	70	4	53	43
8. melagis-sąžiningas	4	32,5	63,5	3	60,5	36,5
9. bailus-drąsus	5,5	39	55,5	3	61	36
10. greit išsiseidžiantis-negreit išsiseidžiantis	9	38	53	6,5	65	28,5
11. mušeika-ne mušeika	8	40	52	4	61,5	34,5

Tyrimo rezultatai parodė, kad po programos vykdymo, akivaizdžiai aukščiau pateiktoje lentelėje matyti kaip programa, pagal kurią dirbo klasės mokytojos, turėjo įtakos mokinių adekvačiam savęs vertinimui. Didžiausia mokinių dalis prieš programos vykdymą adekvačiai save vertino tik pagal tris parametrus, o po programos vykdymo pagal visus 11 parametrų.

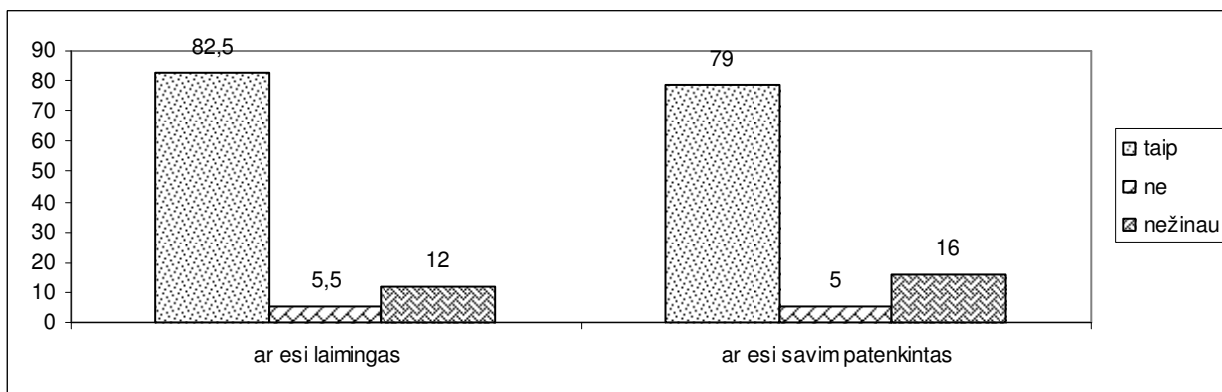
Toliau palyginami gauti duomenys respondentų savijautos (laimės, savimi patenkinimo, savijautos vienišumo būsenoje, suklydimo, pralaimėjimo, savęs gyrimo, sulaukimo iš kitų pagyrų) aspektu prieš ir po programų vykdymo.

Net 78% mokinių teigia esantys laimingi prieš programos įgyvendinimą, o 73% - teigia savimi esantys patenkinti. Tai matome 2 paveiksle.

2 pav. Mokinių savijautos vertinimas prieš programos vykdymą (N=200)

Vėliau pateikiami rezultatai, iliustruojantys mokinių savijautos vertinimas po programos vykdymo.

3 pav. Mokinių savijautos vertinimas po programos vykdymo (N=200)

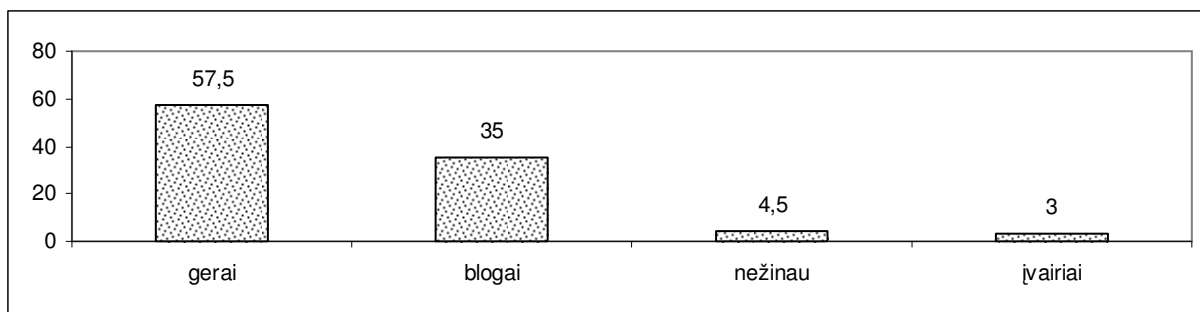
3 Paveiksle matyti, kad net 82,5% mokinių teigia esantys laimingi, 79% - esantys savimi patenkinti. Vadinasi, didesnė dalis mokinių labiau jaučiasi laimingi ir savimi patenkinti po programos vykdymo.

Apibendrinant, galima teigti, kad dauguma tyrime dalyvavusių mokinių jaučiasi laimingesni ir savimi patenkinti po programos vykdymo. Taigi, neturintys savo nuomonės

respondentų didesnė dalis buvo prieš programos vykdymą, tačiau beveik duomenys nepasikeitė respondentams būnant nelaimingiems bei savimi nepatenkintais.

Tirta, kaip mokiniai jaučiasi būdami vieni namuose. Savo savijautą išreiškdami, respondentai pasirinko atsakymus netolygiai.

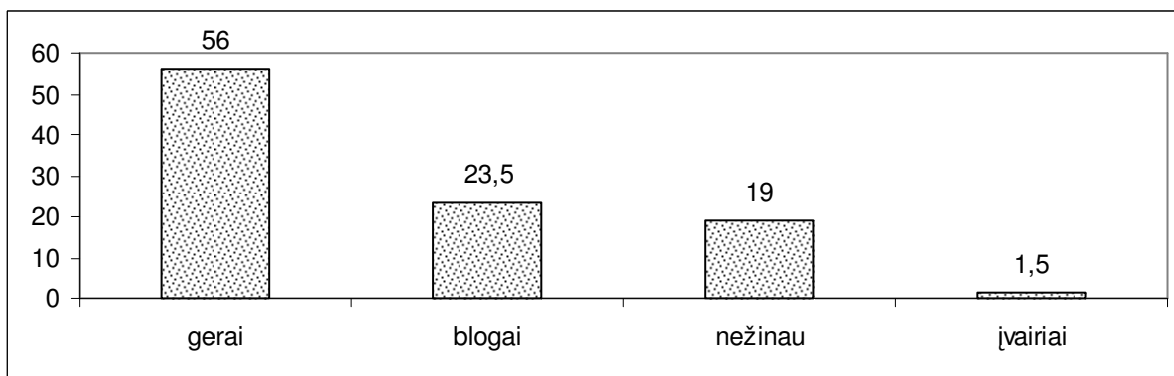
Duomenys apie tyrimo dalyvių savijautą pateikiami 4 paveiksle.

4 pav. Respondentų savijauta būnant vieniems prieš programos vykdymą (N=200)

Dauguma apklausoje dalyvavusių mokinių teigė gerai jaučiasi ir tai sudaro 57,5% respondentų. Gerokai mažiau – 35% mokinių būdami vieni namuose jaučiasi blogai, 4,5% neturėjo savo nuomonės. Mažiausia respondentų dalis – 3% atsakė, jog jų savijauta įvairi.

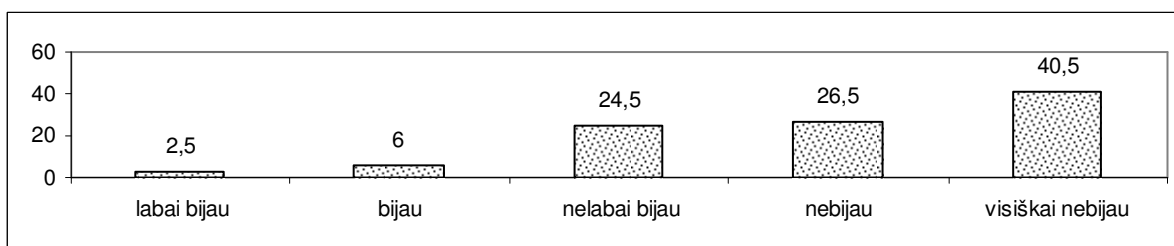
Duomenys apie respondentų savijautą būnant vieniems pateikiami 5 paveiksle, tačiau jau po programos vykdymo.

5 pav. Respondentų savijauta būnant vieniems po programos vykdymo (N=200)

56 % mokinių gerai jaučiasi vieni namuose. Taigi, po programos vykdymo respondentai net daugiau nei dešimčia procentų pasirinko, kad būdami vieni namuose jie jaučiasi blogai lyginant gautus duomenis prieš programos įgyvendinimą. Vadinasi, programa turėjo įtakos respondentams.

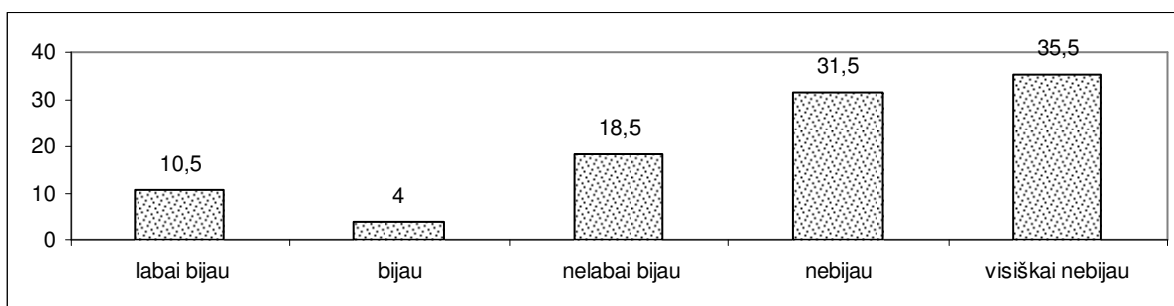
Duomenys apie mokinių suklydimo ir pralaimėjimo baimę pateikiami 6 paveiksle.

6 pav. Duomenys apie mokinių suklydimo ir pralaimėjimo baimės pasiskirstymą prieš programos vykdymą (N=200)

40,5 % Mokinių visiškai nebijo suklysti ir pralaimėti, 26,5% - nebijo, beveik tokia pat procentinė respondentų dalis – 24,5% mano suklysti ir pralaimėti nelabai bijantys, 6% - to bijo. Mažiausia respondentų dalis, tik 2,5% labiau bijantys klysti, pralaimėti.

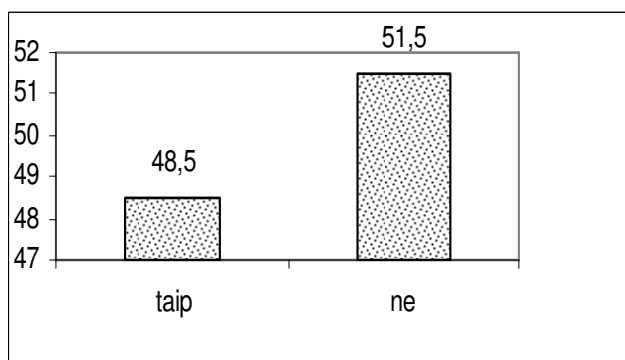
Lyginant mokinių gautus duomenis po programos vykdymo akivaizdus skirtumas matyti 7 paveiksle.

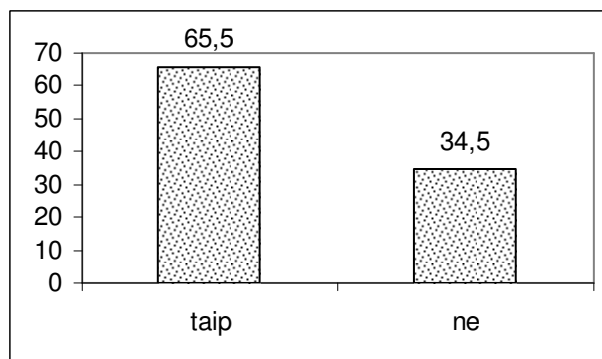
7 pav. Duomenų apie mokinių suklydimą ir pralaimėjimą pasiskirstymas po programos vykdymo (N=200)

Visiškai nebijo suklysti ir pralaimėti 35,5 % mokinių. 31,5% nebijo, 18,5% nelabai bijo. Labai bijantys suklysti ir pralaimėti, teigia 10,5 % respondentų, o tai ketvirtadaliu mažiau nei prieš programos įgyvendinimą.

Tirta respondentų nuomonė apie savęs gyrimą prieš ir po programų vykdymą. Visa tai matyti 8 ir 9 paveiksluose.

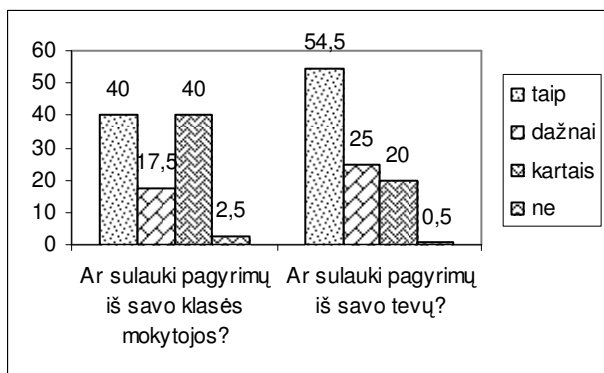
8 pav. Duomenų apie savęs gyrimą pasiskirstymas prieš programos vykdymą (N=200)

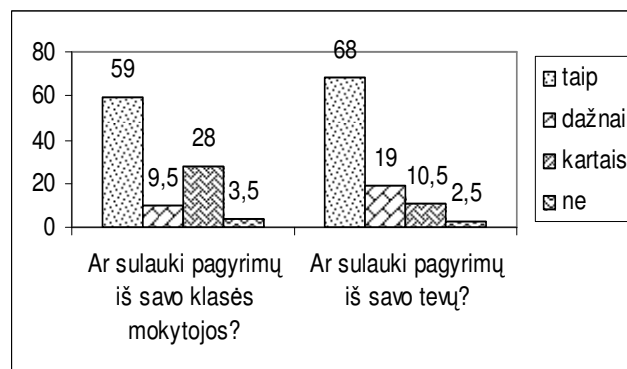
9 pav. Duomenų apie savęs gyrimą pasiskirstymas po programos vykdymo (N=200)

Save mėgsta girti 48,5% apklaustųjų mokinių, o po programos vykdymo net dvidešimčia procentų didesnė respondentų dalis labiau pradėjo save girti ir tai sudaro 65,5%. Sumažėjo respondentų procentas, kurie save negiria, ypač po programos įgyvendinimo. Savęs negiria tik 34,5% , o ne 51,5% kaip buvo prieš programos vykdymą.

Duomenys apie tai, kas dažniau giria tyrimo dalyvius, pateikiami 10, 11 paveiksluose.

10 pav. **Respondentus giria prieš programos vykdymą (N=200)**

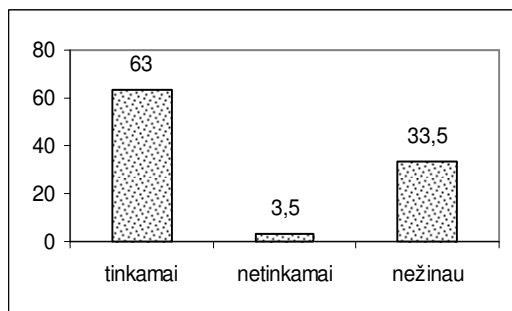

11 pav. **Respondentus giria po programos vykdymo (N=200)**

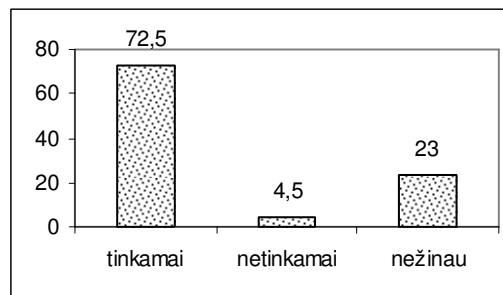
Kaip matome 10 paveiksle, tėvai vaikus giria dažniau, negu klasės mokytoja. 54,5% respondentų sulaukiamas iš tėvelių didesnis pagyrimų dažnis, nei iš savo klasės mokytojos.

Kaip matome 11 paveiksle, pagyrimų iš mokytojos sulaukia 59% respondentų, iš tėvų – 68%. Vadinasi klasės mokytojos po programos vykdymo, savo ugdytinius dažniau ir labiau gyre.

Kadangi klasės mokytojas yra ne tik ugdymo proceso skatintojas, bet ir visos klasės vadovas, tai labai svarbu, ką apie jį mano mokiniai, o ypač apie ugdytinių vertinimus. Taigi, tirta respondentų nuomonė apie tai, kokių lygmeniu mokytojas įvertina savo ugdytinius. Tyrimo duomenys prieš ir po programų vykdymo, pateikti 14, 15 paveiksluose.

14 pav. **Mokinių nuomonė apie klasės mokytojo vertinimus prieš programos vykdymą (N=200)**

15 pav. **Mokinių nuomonė apie klasės mokytojo vertinimus po programos vykdymo (N=200)**

Net 63% respondentų mano, kad mokytoja juos vertina tinkamai (prieš programos vykdymą). Tiriamųjų nuomone, mokytoja juos vertina dažniausiai tinkamai - 72,5% (po programos vykdymo).

Tirta respondentų nuomonės apie klasės mokytojo įtaką jų savijautai prieš ir po programos vykdymą. Analizuojant apklausos duomenis, atlikta mokinių savęs vertinimo ryšio ir klasės mokytojo įtaka. Nuomonių skirtumų tarp respondentų statistinis reikšmingumas analizuotas, taikant χ^2 kriterijų. Gauti duomenys, kad mokinių savęs vertinimas statistiškai patikimai ($p < 0,05$) susijęs su mokytojos įtaka jų savijautai. Kaip matome 3 lentelėje, vaikų nuomonė apie tai, kaip klasės mokytoja juos vertina susijusi su tam tikrais savivertės teiginiais (1, 5, 7, 9, 10), (žr. 3 PRIEDAS).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad dažniau netinkamai buvo vertinti mokiniai kurie linkę ir šiaip save nuvertinti. Įdomu, kad mokiniai, įvertinę save normos ribose, dažniausiai nežinojo, kaip mokytoja juos vertina.

Vadinasi, tyrimo duomenys parodė, kad esama statistiškai reikšmingų skirtumų. Pastarieji duomenys pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė.

Mokinių nuomonės apie tai, kaip klasės mokytoja juos vertina bei savivertės sąsajos prieš programos vykdymą (%)

Asmens savybės parametrai	Savęs vertinimo lygmenys	Atsakymai (N=200)		
		tinkamai	netinkamai	nežinau
1. kvailas-protingas Pearson Chi-Square 12,891, l.l.sk. 4, p=0,012	nuvertino save	85,7	14,3	0
	norma	54,1	3,6	42,4
	pervertino	73,2	2,4	24,4
5. tinginys-darbštus Pearson Chi-Square 12,381, l.l.sk. 4, p=0,015	nuvertino save	100	0	0
	norma	51,1	4,3	44,6
	pervertino	36,5	1,5	13
7. ligotas-sveikas Pearson Chi-Square 12,229, l.l.sk. 4, p=0,016	nuvertino save	85,7	14,3	0
	norma	49,1	1,9	49,1
	pervertino	67,1	3,6	29,3
9. bailus-drąsus Pearson Chi-Square 11,021, l.l.sk. 4, p=0,026	nuvertino save	63,6	18,2	18,2
	norma	57,7	1,3	41
	pervertino	66,7	3,6	29,7
10.greit išsižeidžiantis-negreit išsižeidžiantis Pearson Chi-Square 14,439 l.l.sk. 4, p=0,006	nuvertino save	66,7	16,7	16,7
	norma	56,6	1,3	42,1
	pervertino	67	2,8	30,2

Nustatyti statistiškai reikšmingi mokinių savivertės teiginiai su klasės mokytojo vertinimu. Akivaizdžiai matyti, kad nuomonė apie tai, kaip klasės mokytoja juos vertina susijusi su tam tikrais savivertės teiginiais.

Po programos vykdymo net 11 savęs vertinimo teiginių, kuriuos pažymėjo mokinia, susiję su klasės mokytojos įtaka. O prieš programą, tik 5 savęs vertinimo teiginiai. Tai matyti ir 4 lentelėje. Mokiniai, kurie save vertino normos ribose, dažniau teigė, kad mokytoja juos vertina tinkamai. Taip pat linkę teikti ir save pervertinę respondentai. Mokiniai, kurie save nuvertino, dažniau teigė, kad mokytoja juos linkus vertinti netinkamai.

4 lentelė

Vaikų nuomonės apie tai, kaip klasės mokytoja juos vertina bei savivertės sąsajos po programos vykdymo (%)

Asmens savybės parametrai	Savęs vertinimo lygmenys	Atsakymai (N=200)		
		tinkamai	netinkamai	nežinau
1. kvailas-protingas Pearson Chi-Square 21,880, l.l.sk. 4, p=0	nuvertino save	0	40	60
	norma	74,1	2,9	23
	pervertino	75	5,4	19,6
2. liūdnas-linksamas Pearson Chi-Square 17,582, l.l.sk. 4, p=0,001	nuvertino save	16,7	33,3	50
	norma	76,9	2,5	20,7
	pervertino	69,9	5,5	24,7
3. negražus-gražus Pearson Chi-Square 16,774 l.l.sk. 4, p=0,002	nuvertino save	40	40	20
	norma	75,7	3,5	20,8
	pervertino	66,7	3,9	29,4
4. piktas-nepiktas Chi-Square 17,108, l.l.sk. 4, p=0,002	nuvertino save	20	40	40
	norma	74,4	3,8	21,8
	pervertino	72,6	3,2	24,2
5. tinginys-darbštus Chi-Square 15,631, l.l.sk. 4, p=0,004	nuvertino save	40	40	20
	norma	74,6	3,7	21,6
	pervertino	70,5	3,3	26,2
6. nedraugiškas-draugiškas Chi-Square 25,872, l.l.sk. 4, p=0	nuvertino save	25	50	25
	norma	80,2	2,7	17,1
	pervertino	64,7	4,7	30,6
7. ligotas-sveikas Pearson Chi-Square 17,314, l.l.sk. 4, p=0,002	nuvertino save	25	25	50
	norma	80,2	1,9	17,9
	pervertino	67,4	5,8	26,7
8. melagis-sąžiningas Pearson Chi-Square 17,910, l.l.sk. 4, p=0,001	nuvertino save	33,3	33,3	33,3

	norma	78,5	1,7	19,8
	pervertino	65,8	6,8	27,4
9. bailus-drąsus Pearson Chi-Square 36,049, l.l.sk. 4, p=0	nuvertino save	16,7	50	33,3
	norma	79,5	2,5	18
	pervertino	65,3	4,2	30,6
10. greit išsivadžiantis-negreit išsivadžiantis Pearson Chi-Square 27,012, l.l.sk. 4, p=0	nuvertino save	38,5	30,8	30,8
	norma	78,5	1,5	20
	pervertino	66,7	5,3	28,1
11. mušeika-ne mušeika Pearson Chi-Square 11,815, l.l.sk. 4, p=0,019	nuvertino save	37,5	25	37,5
	norma	77,2	3,3	19,5
	pervertino	68,1	4,3	27,5

Kaip matome 5 lentelėje mokinių savęs vertinimui įtakos turi tai, kaip jų savijautą įtakoja klasės mokytoja. Tai statistiškai patikimos sąsajos tarp kintamųjų ($p < 0,05$).

5 lentelė

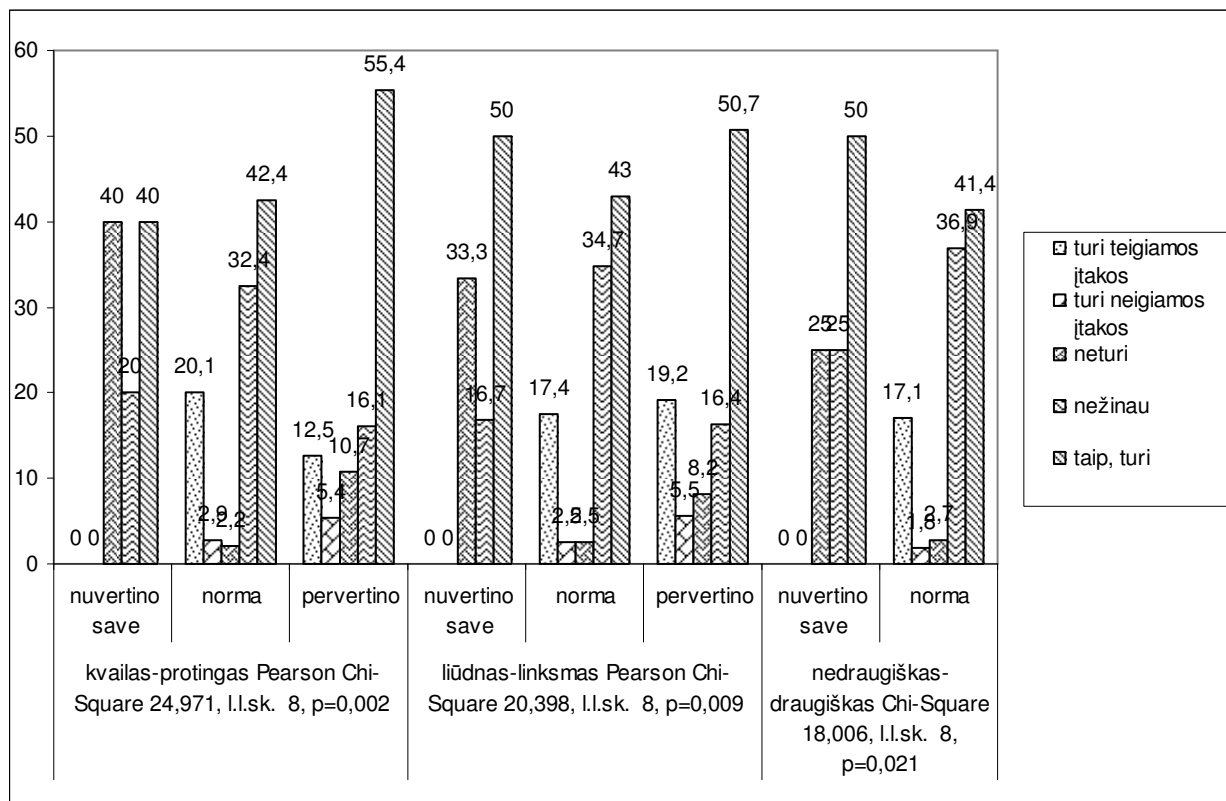
Vaikų nuomonės apie klasės mokytojo įtaką mokinių savivertei prieš programos vykdymą(%)

Asmens savybės parametrai	Savęs vertinimo lygmenys	Atsakymai (N=200)				
		turi teigiamos įtakos	turi neigiamos įtakos	neturi	nežinau	taip, turi
liūdnas-linksamas Pearson Chi-Square 23,184, l.l.sk. 8, p=0,003	nuvertino save	0	0	11,1	0	88,9
	norma	22,9	4,3	7,1	24,3	41,4
	pervertino	12,4	0	7,4	11,6	68,6
tinginys-darbštus Pearson Chi-Square 23,450, l.l.sk. 8, p=0,003	nuvertino save	0	0	0	0	100
	norma	19,6	2,2	7,6	26,1	44,6
	pervertino	12,7	1	7,8	6,9	71,6
nedraugiškas-draugiškas Pearson Chi-Square 19,452, l.l.sk. 8, p=0,013	nuvertino save	0	0	0	0	100
	norma	25	3,8	7,7	25	38,5
	pervertino	12,8	0,7	7,8	12,8	66
ligotas-sveikas Pearson Chi-Square 19,746, l.l.sk. 8, p=0,01	nuvertino save	0	0	0	0	100
	norma	22,6	0	9,4	28,3	39,6
	pervertino	13,6	2,1	7,1	11,4	65,7
melagis-sąžiningas Pearson Chi-Square 25,139, l.l.sk. 8, p=0,001	nuvertino save	12,5	0	0	12,5	75
	norma	18,5	3,1	9,2	30,8	38,5
	pervertino	14,2	0,8	7,1	7,9	70,1
bailus-drąsus Pearson Chi-Square 18,265, l.l.sk. 8, p=0,019	nuvertino save	0	0	9,1	0	90,9
	norma	12,8	1,3	9	26,9	50
	pervertino	18,9	1,8	6,3	9	64
mušeika-ne mušeika Pearson Chi-Square 12,891, l.l.sk. 4, p=0,012	nuvertino save	0	6,3	6,3	6,3	81,3
	norma	21,3	2,5	7,5	21,3	47,5
	pervertino	13,5	0	7,7	12,5	66,3

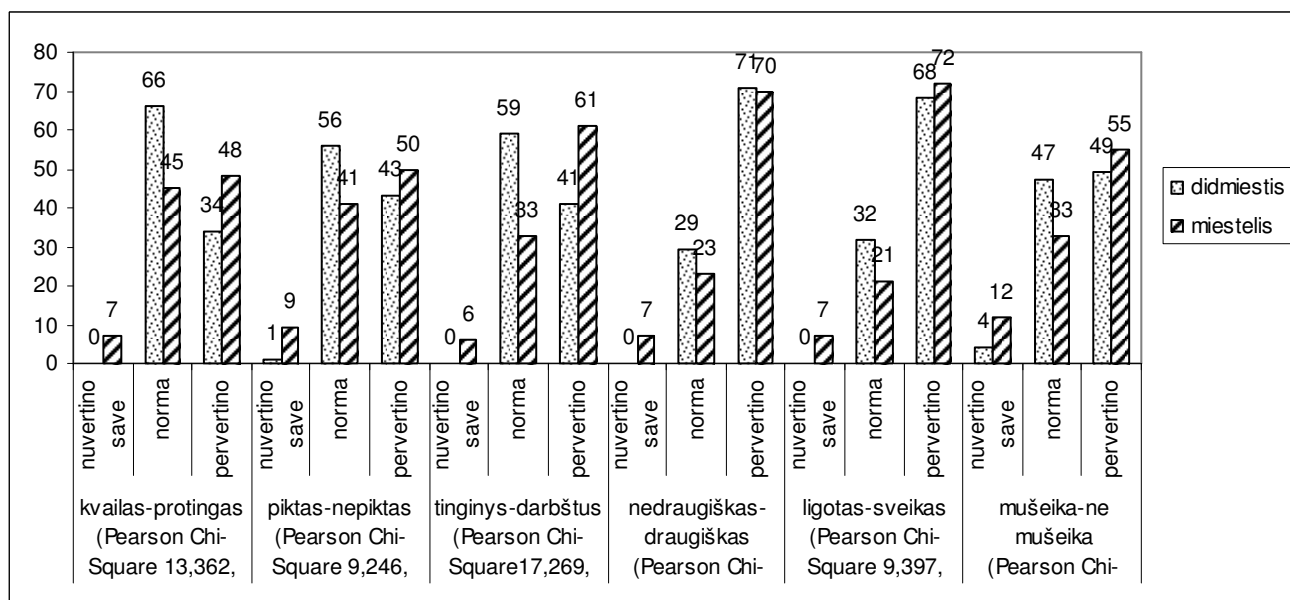
Matyti, kad respondentai, linkę save vertinti normos ribose. Pastarieji dažniau teigia, kad mokytoja jiems turi teigiamos įtakos, negu kiti.

Kaip matome 16 paveiksle, mokinių savęs vertinimui įtakos turi jų nuomonė apie tai, kaip jų savijautą įtakoja klasės mokytoja.

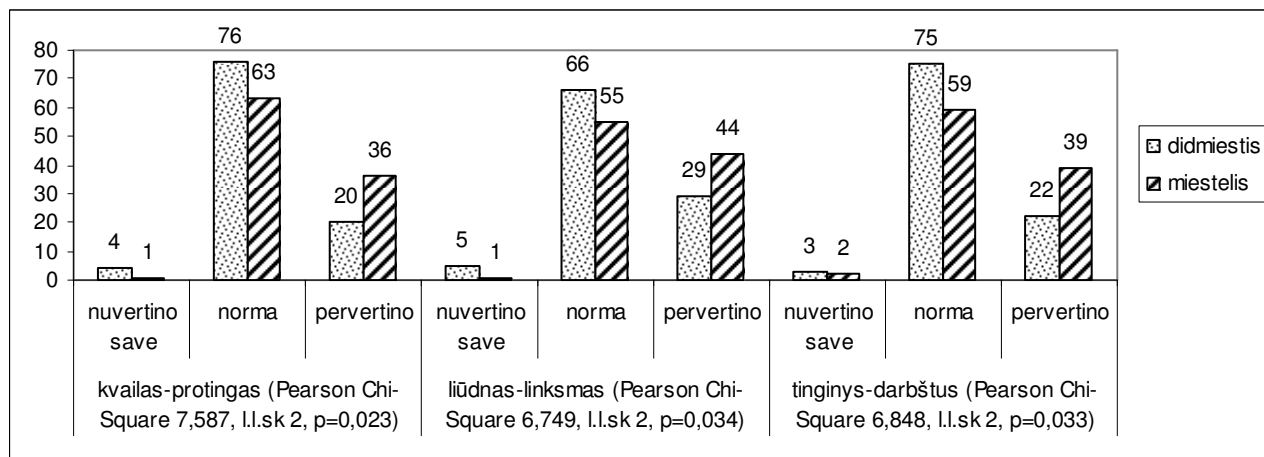
16 pav. Mokinių nuomonė apie klasės mokytojo įtaką respondentų savijautai po programos vykdymo (N=200)

Kaip matome, po programos vykdymo, mokinių apklausos rezultatai pakito. Rezultatai parodė, kad mokytojos įtaka vaikų savivertei yra reikšminga, ypač lyginant didmiesčio ir miestelio respondentų atsakymus.

17 pav. **Mokinių savęs vertinimas prieš programos vykdymą administracinio vieneto aspektu (N=200)**

Matome, kad miestelio vaikai iki programos vykdymo dažniau linkę save nuvertinti, nei didmiesčio vaikai.

18 pav. **Mokinių savęs vertinimas po programos vykdymo administracinio vieneto aspektu (N=200)**

Po programos vykdymo matome, kad skirtumų tarp didmiesčio ir miestelio sumažėjo. Dauguma respondentų adekvačiau save vertina po programos vykdymo.

3.3. Pradinių klasių mokytojų anketinės apklausos rezultatų analizė.

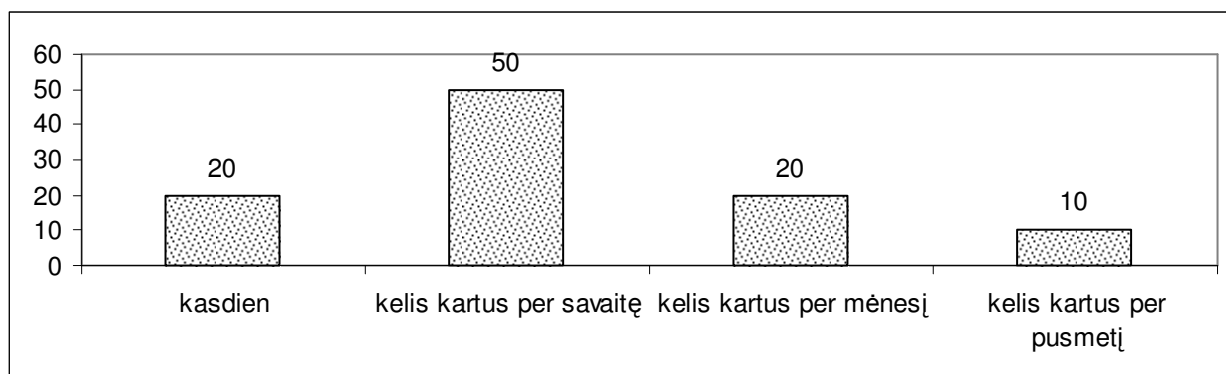
Siekiant objektyvesnio tyrimo atskleidžiant pradinių klasių mokinių savęs vertinimo ypatumus buvo atlikta mokytojų anketinė apklausa (žr. 2 PRIEDAS). Tyrime dalyvavo 10 respondentų iš jų 5 dirbantys didmiesčio ir 5 miestelio ugdymo įstaigose, kurie vykdė pateiktą programą. Demografiniai tyrimo dalyvių – pedagogų duomenys pateikti žr. 5 PRIEDAS. Visos apklaustos mokytojos – moterys (20-60 ir daugiau metų amžiaus). 40% mokytojų dirba 16-20 metų. Pedagoginis darbo stažas dirbančių mokytojų 60% turinčios aukštesnįjį išsilavinimą, perpus mažiau – 30% - aukštąjį, o kitą išsilavinimą turi tik 10%. Gal šiandienos noras turėti savo darbo vietą didžiausia dalis respondenčių turi įgyją pedagoginį aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimus.

Daugiausia apklaustų mokytojų, turintys vyr. mokytojo kvalifikaciją. Labai nedidelis skirtumas tarp mokytojo ir vyr. mokytojų kvalifikacijos, skirtumas 20%.

Po 50% mokytojų dirba mieste ir miestelyje. 30% dirba trečioje klasėje, 70% ketvirtoje klasėje.

Tyrimas parodė, kad mokytojų, dirbančių miesto ir kaimo ugdymo įstaigose nuomonė apie pradinių klasių mokinių gyvenamosios aplinkos įtaką savęs vertinimui yra vienoda.

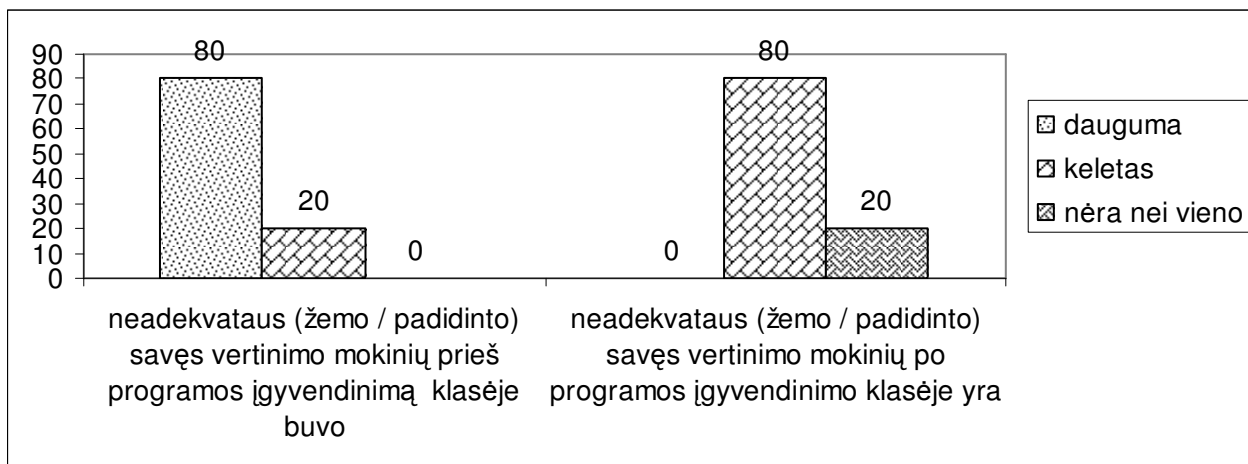
Tyrimo dalyvavo mokytojos, kurios vykdė pasiūlytą programą. Net 90% mokytojų nuomone, ši programa buvo naudinga ir reikalinga. Tik 10% mokytojų teigė, kad programa naudinga ir reikalinga tik iš dalies. Mokytojų nuomonė apie tai, kaip sekėsi įgyvendinti šią programą pasiskirstė po lygiai – 50% mokytojų teigė, kad puikiai ir tiek pat teigė, kad gerai. Kaip dažnai mokytojos naudojosi pateikta programa, matome 19 paveiksle.

19 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal programos naudojimo dažnį (N=10)

Net 90% mokytojų teigia, kad po programos vykdymo jų ugdytinių savivertė labai pasikeitė. Tik 10% mokytojų teigė, kad jų ugdytinių savivertė pasikeitė iš dalies.

Didžiausia dalis apklaustų pedagogų (80%) teigė, kad prieš vykdant programą jų klasėje dauguma vaikų buvo neadekvataus savęs vertinimo. Kaip apsikeitė ši nuomonė po programos vykdymo, matome 20 paveiksle.

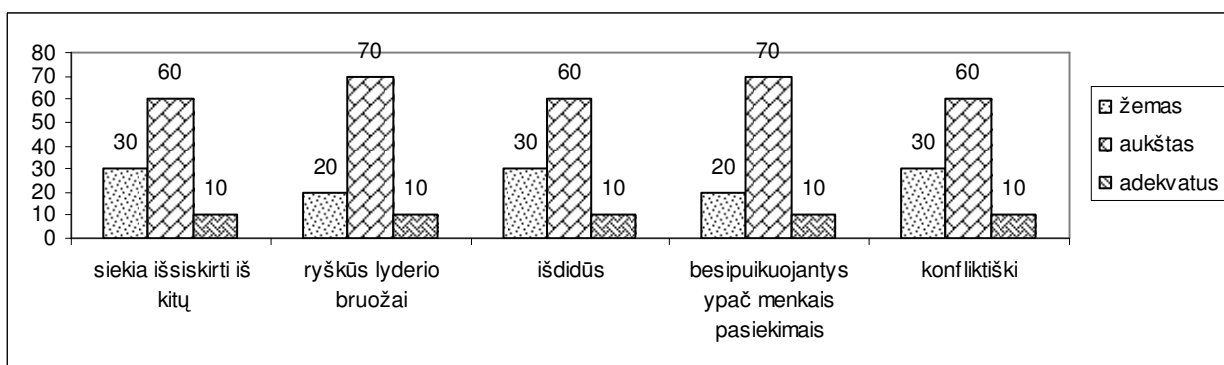

20 pav. Mokytojų nuomonė apie mokinių savivertę prieš ir po programos vykdymų (N=10)

Apklausa parodė, kad dauguma (80%) tyrimo dalyvių mano, jog prieš programos įgyvendinimą jų vadovaujamoje klasėje buvo nemaža dalis neadekvačiai save vertinančių ugdytinių. O po programos vykdymo 80% pedagogų mano, jog klasėje beliko tik keletas mokinių, save vertinančių neadekvačiai.

Lyginant gautus duomenis - pedagogių nuomones apie mokinių kiekį, save neadekvačiai vertinančių, aptiktas esminių skirtumas. Didžiausia dalis mokytojų nuomone, kad įgyvendinta programa, įtakojo ugdytinių savęs vertinimą.

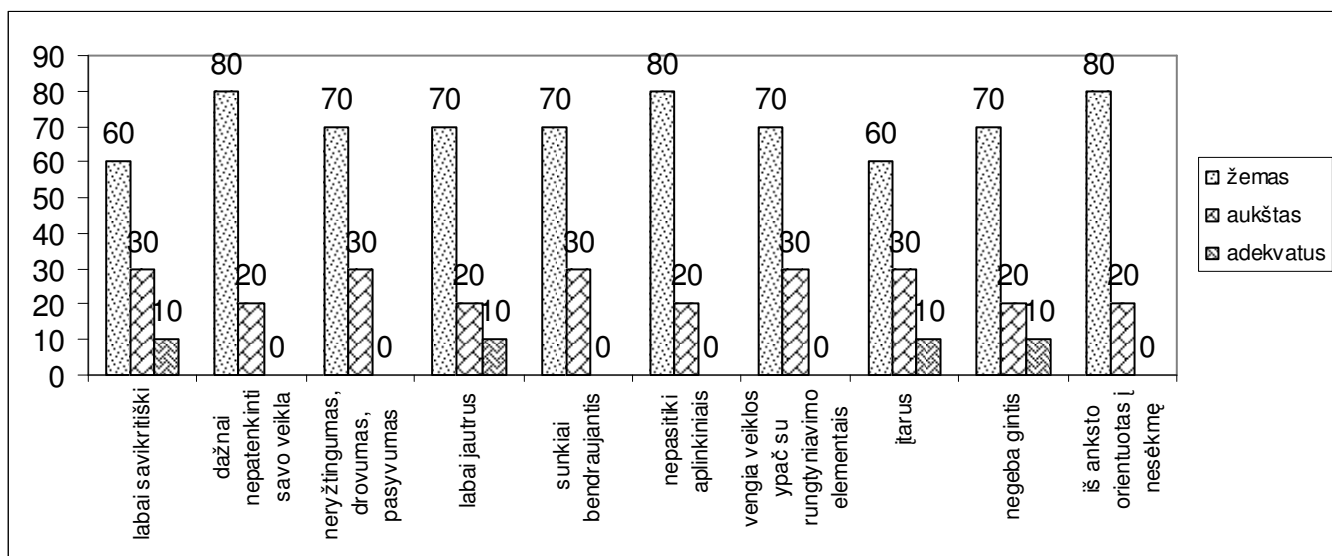
Tirta respondentų nuomonė, kokiomis savybėmis pasižymi neadekvačiai – aukštai save vertinantys mokiniai. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 21 paveiksle.

21 pav. Mokytojų nuomonė apie ugdytinių savęs vertinimą (neadekvatus – aukštas) (N=10)

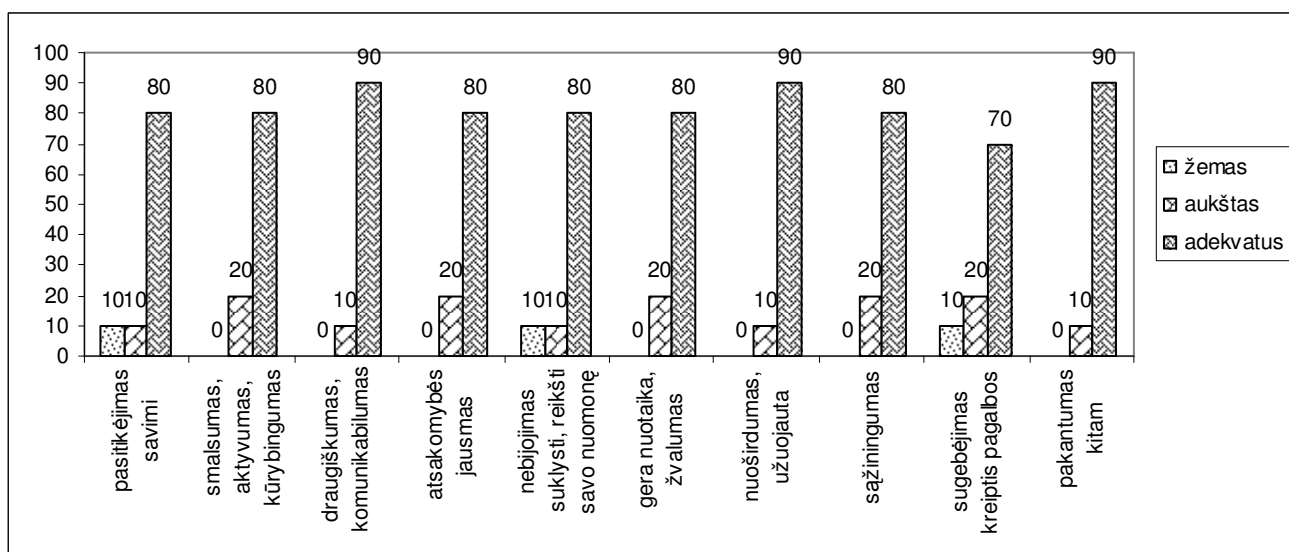
Tyrimo duomenys atskleidė, jog neadekvačiai – aukštai, t.y. pervertinantis save mokinys pasižymi siekimu išsiskirti iš kitų, (60%) ryškiais lyderio bruožais (70%), išdidumu (60%), puikavimusi ypač menkais pasiekimais (70%), konfliktiškumu (60%).

O neadekvačiai – žemai, t.y. nuvertinantis save mokinys pasižymi savikritiškumu, (60%), dažnu nepasitenkinimu savo veiklos (80%), nerūtingumu (70%), drovumu (30%), jautrumu, sunkiu bendravimu (70%), nepasitikėjimu aplinkiniais (80%), vengimu veiklos ypač su rungtyniavimo elementais (70%), įtarumu (60%), negebėjimu gintis (70%), iš anksto orientavimusi į nesėkmę (80%). Taip akivaizdžiai matyti 22 paveiksle.

22 pav. Mokytojų nuomonė apie ugdytinių savęs vertinimą (neadekvatus – žemas) (N=10)

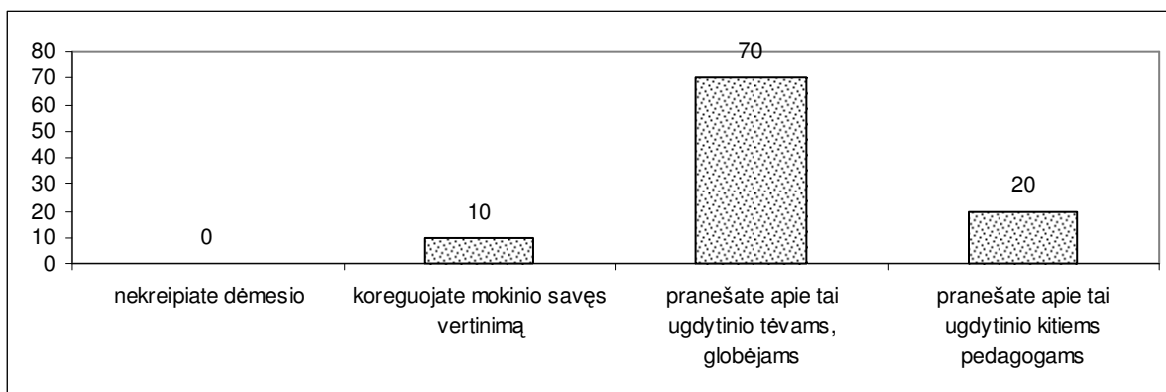
Duomenys apie adekvatumu pasižyminčius mokinius apklaustų pedagogų nuomone, pateikti 23 paveiksle.

23 pav. Mokytojų nuomonė apie ugdytinių savęs vertinimą (adekvatus) (N=10)

Adekvaciai save vertinančiam mokiniui būdinga pasitikėjimas savimi (80%), smalsumas, aktyvumas, kūrybingumas (80%), draugiškumas, komunikabilumas(90%), atsakomybės jausmas, nebijojimas suklysti, reikšti savo nuomonę, gera nuotaika, žvalumas (80%), nuoširdumas, užuojauta (90%), sąžiningumas (80%), sugebėjimas kreiptis pagalbos (70%), pakantumas kitam (90%).

Tirta pradinių klasių mokytojų elgesio ypatumai pastebėjus mokinius, turinčius neadekvatų (žemą / padidintą) savęs vertinimą. Gauti duomenys pateikiami 24 paveiksle.

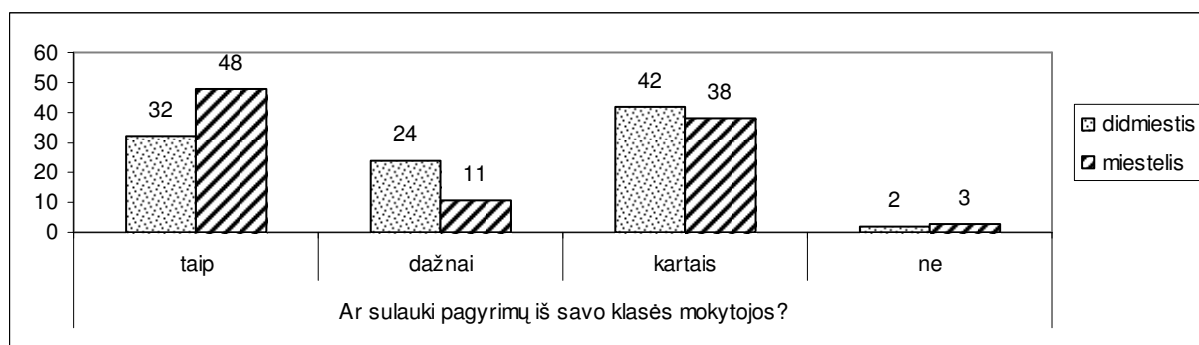

24 pav. Mokytojų elgesys pastebėjus ugdytinius, turinčius neadekvatų (žemą / padidintą) savęs vertinimą (N=10)

70% mokytojų teigimu, pastebėjus mokinius, turinčius neadekvatų (žemą/padidintą) savęs vertinimą praneša apie tai ugdytinio tėvams, globėjams, tris kartus mažesnė respondentų dalis (20%) praneša apie tai kitiems ugdytinio pedagogams, ir perpus mažesnė mokytojų dalis (10%) mėgina koreguoti ugdytinio neadekvatų savęs vertinimą.

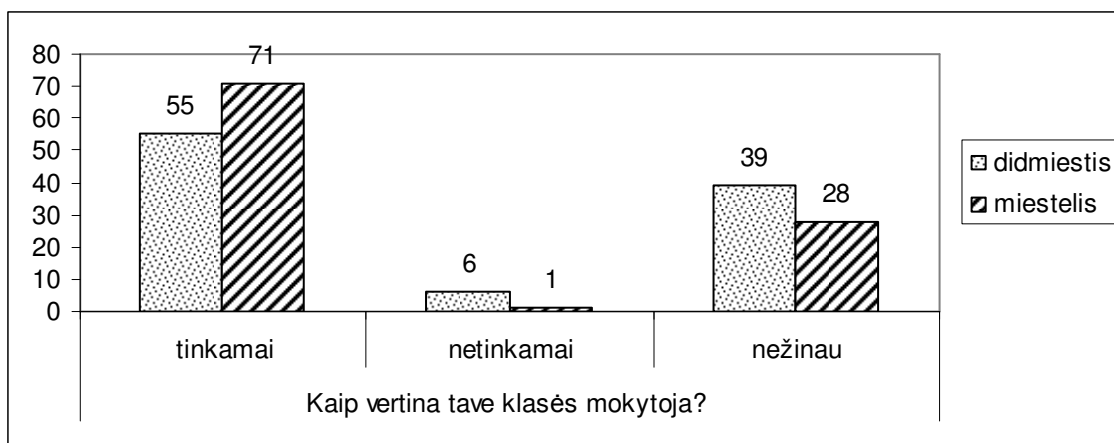
Remiantis gautais tyrimo rezultatais, paaiškėjo, jog pradinių klasių mokytojai pastebi neadekvatų ugdytinių vertinimą ir apie tai informuoja tėvus.

Išanalizuota medžiaga atsižvelgiant į apklaustųjų respondentų vietovės administracinius vienetus - didmiestį ir miestelį. Gauti statistiškai reikšmingi duomenys pateikti žemiau esančiuose 25, 26, 27 paveiksluose.

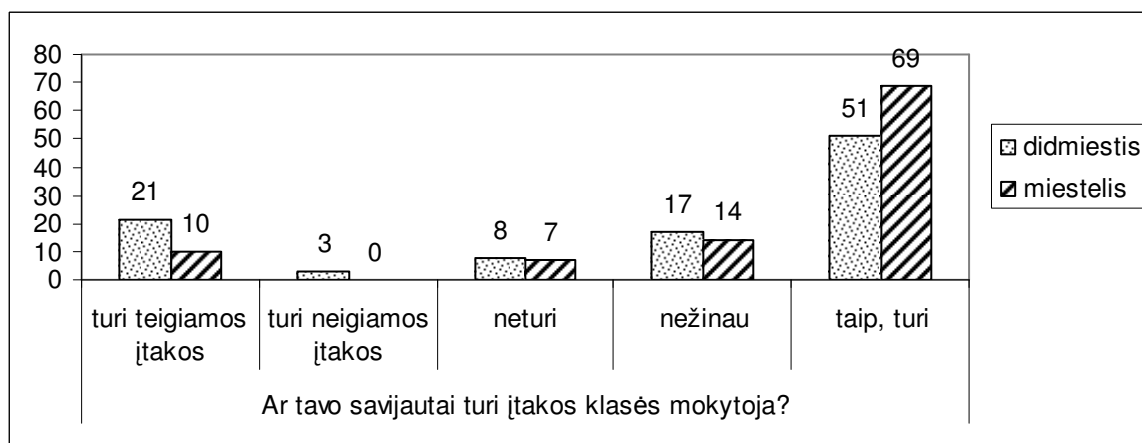
Pearson Chi-Square 8,429, l.l.sk. 3, p=0,038

25 pav. Mokytojai giria ugdytinius (N=200)

Pearson Chi-Square 7,409, l.l.sk. 2, $p=0,025$

26 pav. **Mokytojai mokinius vertina** (N=200)

Pearson Chi-Square 9,960, l.l.sk. 4, $p=0,041$

27 pav. **Mokytojai savo veikla įtakoja ugdytinių savijautą** (N=200)

Kaip parodė tyrimo rezultatai, prieš vykdant programą, didmiesčio ir miestelio mokykloje skirtingai mokytojos vertino vaikus, skirtingai juos gyrė ir turėjo įtakos jų savijautai. (miestelyje mokytojos vaikus labiau gyrė, tinkamiau vertino ir turėjo daugiau įtakos, negu didmiestyje).

Po programos įvykdymo šių skirtumų nebeliko nei vienu klausimu. Jie visi statistiškai nereikšmingi, todėl vertinimai susilygino. Taigi, galima teigti, kad programa panaikino skirtumus tarp vietovių pastaraisiais aspektais.

IŠVADOS

1. Teorinė mokytojo kaip klasės vadovo veiklos įtaka mokinių savęs vertinimui analizė parodė, kad mokytojas traktuojamas kaip kvalifikuotas ugdymo veikėjas, dėstomo(jo) dalyko ir mokinio psichologijos, edukologijos, vadybos žinovas, koordinuojantis klasės ugdomąjį procesą per įvairias pedagoginės veiklos sritis. Tačiau, mokytojo veikla, kaip klasės vadovo priklauso nuo paties pedagogo kompetencijų, ypač bendraujant, giliau pažįstant mokinius, suprantant, kuriant įvairias sąveikos situacijas.
2. Šiuo metu yra aktuali vaikų savijauta mokykloje, savęs vertinimo netolygumas. Nors ir egzistuoja daug įvairių savęs vertinimo aprašymo tipų, tačiau jie papildo vienas kitą. Dažniausiai išskiriami trys vertinimo lygmenys (adekvatus savęs vertinimas – tikroviška savivertė, neadekvatus: padidintas savęs vertinimas ir nepakankamas savęs vertinimas). Aplinkinių reakcija, palyginimas su kitais, atliekami vaidmenys, artimiausios aplinkos įtaka yra savęs vertinimą formuojantys veiksniai. Taigi, tarp subjektyvaus (asmeninio) savęs vertinimo ir kitų žmonių vertinimo yra glaudus ryšys. Artimiausios aplinkos žmonių vertinimas, ypač klasės mokytojas turėtų būti kiek įmanoma objektyvesnis, pozityvesnis, orientuotas į vaiko asmenybės tobulėjimą, nes mokytojo, kaip klasės vadovo veikla turi įtakos mokinių savęs vertinimui, nes jo veikla nuosekli, sisteminga, organizuota, turinti aiškia viziją, misiją, numatytus prioritetus, laukiamus pokyčius.
3. Apibendrinus darbą, galima teigti, kad mokinių savęs vertinimą gali stipriai paveikti ir kelti klasės mokytojas. Tikėtina, kad yra tiesioginė koreliacija tarp mokytojo kaip klasės vadovo (auklėtojo) veiklos ir pradinių klasių mokinių savęs vertinimo. Mokytojų apklausos rezultatai rodo, kad mokytojas, kaip klasės vadovas turi įtakos mokinių savęs vertinimui. Tai priklauso nuo paties vaiko, kaip jis save vertina, nuo mokytojo vertinimo, jo veiklos, bendravimo.
4. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokinių adekvačiam savęs vertinimui įtakos turi tai, kaip juos vertina mokytoja. Daugumos tyrime dalyvavusių mokinių nuomone, netgi jų savijautą įtakoja klasės mokytoja.
5. Prieš vykdant programą – „klasės vadovo įtaka stiprinant pradinių klasių mokinių savęs vertinimą“, mokytojos skirtingai vertino vaikus didmiesčio ir miestelio mokyklose, skirtingai juos gyrė ir turėjo įtakos jų savivertei. Miestelio ugdymo įstaigose pedagogės mokinius labiau gyrė, tinkamiau vertino ir turėjo daugiau įtakos, negu didmiesčio. Po programos įvykdymo šių skirtumų nebeliko. Taigi, galima teigti, kad programa panaikino skirtumus tarp vietovių mokinių savęs vertinimo aspektu.

6. Hipotezė, kad mokytojas kaip klasės vadovas savo veikla turi įtakos pradinių klasių mokinių savęs vertinimui, pasitvirtino; taigi, vienas iš įtakojančių mokinių savęs vertinimo veiksnių yra klasės mokytojas.
7. Įvertinus gautus tyrimo rezultatus, manome, jog tikslinga pasiūlyti rekomendacijas mokytojams, kaip klasių vadovams (auklėtojams) mokinių savęs vertinimo adekvatumo formavimui. Jas pateikiame žr. REKOMENDACIJOS.

REKOMENDACIJOS KLASĖS MOKYTOJUI, KAIP VADOVUI

1. Priimkite vaiką besąlygiškai tokį, koks jis yra. Gerbkime jį kaip žmogų, pripažinkime jo individualumą, daugiau, kalbėkitės apie jo jausmus, savijautą, norus.
2. Vertinimas - ugdymo proceso dalis. Ugdydami mokinius dažniau suteikime galimybę įsivertinti patiems, taip jiems leisime į save žvelgti pakankamai savikritiškiau, laisviau.
3. Reikšmingas klasės mokytojo ir kitų ugdymo įstaigos pedagogų, tėvų, globėjų bendradarbiavimas. Reikėtų klasės mokytojui supažindinti, kokios problemos kyla ugdytinio elgesyje, savijautoje, kas bandoma siekti dirbant su vaiku. Prašyti padėti vaikui įveikti kilusius sunkumus, pritaipinti klasėje.
4. Sudaryti sąlygas mokiniui patirti sėkmę. Stengtis nepriminti praeities nesėkmių, ypač kai mokinys save vertina neadekvačiai (žemai) nepasitikėdamas savo jėgomis, nerimaudamas ar pan.
5. Formuokite ir pastoviai stenkitės palaikyti gerą mikroklimatą klasėje, kurioje pastebite, jog yra neadekvačiai save vertinančių mokinių.
6. Klasėje įrenkite bent minimalų stendą, kuriame talpinkite savo ugdytinių nuotraukas įvairios veiklos metu. Tai pradžiugins vaikus, leis pasijusti svarbiais, dar kartą išgyventi įdomias akimirkas.
7. Kiekvienam malonu girdėti savo vardą, todėl parinkite įvairių užduočių su ugdytinių vardais. Savivertės kėlimui ypač pasitarnauja užduotys – žaidimai su vardais, prašant prie kiekvienos savo vardo raidės parašyti ar nupiešti ja prasidedančią savo gerąją savybę, o dar geriau poelgį.
8. Ugdymo proceso metu praktikuokite netradicinius ugdymo metodus: renkite įvairias inscenizacijas, vaidinimus, sociodramas ir kt. Stenkitės, kad nė vienas mokinys neliktų nuošalų, ypač neadekvačiai save vertinantys. Vaidyba yra svarbi niekada scenoje nestovėjusiems, nepasitikintiems savimi, atstumtiesiems. Organizuokite dažnesnius viešus mokinių pasisakymus – pranešimus. Tai padeda drąsiau, aiškiau reikšti mintis, bendrauti su aplinkiniais, skatina kūrybiškumą, lavina kalbinius įgūdžius, taip leidžia pasijusti svarbiais.

LITERATŪRA

1. Adler A. (2003). Žmogaus pažinimas. Vilnius.
2. Amstudio (2005). Aš klasės auklėtojas. {žiūrėta 2008-02-01}. Prieiga per internetą: <http://www.draugiskamokykla.lt/lt.php/mokytoju_kambarys/as_klases_aukleteojas/>
3. Aplinka ir sveikata. {žiūrėta 2008-01-24}. Prieiga per internetą: <www.vsv.lt/gyvensena/sveikas/2103.html>
4. Arends R. (1998). Mokomės mokyti. Vilnius.
5. Barkauskaitė M. (2001). Sociopedagoginė dinamika. Vilnius.
6. Baublienė R. (2003) Asmenybės raida ir nuolatinė saviugda. Kaunas.
7. Braslauskienė R., Šmitienė G. (2002). Vaikų socialinis ugdymas: pirminė socializacija // Pedagogika. Mokslo darbai. 50. Vilnius. P. 72.
8. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai: priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis. (2003). Vilnius.
9. Benesch H. (2002). Psichologijos atlasas. Vilnius.
10. Bieliauskaitė R. (1993). Asmenybės psichologija. Kaunas.
11. Bitinas B. (2002). Pedagoginės diagnostikos pagrindai. Vilnius. Parama.
12. Bitinas B. (2004). Hodegetika. Vilnius.
13. Braslauskienė R., Šmitienė G. (2002). Vaikų socialinis ugdymas: pirminė socializacija. //Pedagogika:mokslo darbai.-Nr. 53. Vilnius.
14. Bobrova L., Kazlauskienė A., Lukavičienė V. ir kt. (2008). Kursinių ir baigiamųjų (bakalauro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. Šiauliai, VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
15. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
16. Černius V. J. (1997). Mokytojo pagalbininkas. Kaunas.
17. Dapkienė S. (1997). Klasės auklėtojas ir auklėtinio tėvai. Šiauliai.
18. Dapkienė S. (2002). Klasės auklėtojas ir tėvai partneriai. Šiauliai.
19. Dapkienė S. (2003). Klasės auklėtojas. Šiauliai.
20. Dildienė A. (1995). Savęs vertinimas ir savikūra, Vilnius.
21. Forte, J. A. (2002) Not in My Social World: A Cultural Analysis of Media Representations, Contested Spaces, and Sympathy for the Homeless. *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. 29, N 4. {Žiūrėta 2007-01-23}. Prieiga per internetą: <http://www.wmich.edu/hhs/newsletters_journals/jssw/29-4.htm>
22. Gailienė D. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius.

23. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (2002). Asmenybės ir bendravimo psichologija. Vilnius.
24. Gailienė T. (1996). Moksleivių savęs vertinimo pažinimas. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. Vilnius.
25. Gray J. (2001). Vaikai kilę iš dangaus: pozityvaus vaikų auklėjimo metodai. Vilnius.
26. Gražienė J. (1998). Kas lemia vaiko brandumą mokyklai? // Mokykla 1, 2, p. 44-45.
27. Gučas A. (1990). Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas.
28. Ivanauskienė F. (2000). Individualioji klasės auklėtojo veiklos programa. Radviliškis.
29. Jacikevičius, A. (1996). Siela, mokslas, gyvensena. Psichologijos įvadas studijų pradžiai. Vilnius.
30. Jakavičius V., Juška A. (1996). Mokyklos pedagogika. Kaunas.
31. Jovaiša L. (2002). Edukologijos įvadas. Vilnius.
32. Jovaiša L. (2003). Hodegetika. Vilnius.
33. Kas reglamentuoja, kokius darbus turi atlikti klasės auklėtojas. {žiūrėta 2008-01-10}. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/docs/mz4.pdf>
34. Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas : pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius.
35. Kendall F. (2001). Ypatingi tėvai, ypatingi vaikai. Vilnius.
36. Kjaergaard E., Martinėnienė R. (1999). Neprarastas pavasaris. Vilnius.
37. Klasės auklėtojas ugdymo procese: respublikinės konferencijos medžiaga. (1999). Vilnius.
38. Krivickaitė G. (2000). Veiksniai, nulemiantys savęs vertinimą. Mokytojo įtaka. Teorinė praktinė konferencija Vidinis saugumas. Savęs vertinimo ir adekvataus įvertinimo problema sveiko vaiko link. Kaunas, 1999m. kovo 6d.
39. Laužikas J. (1993). Pedagoginiai raštai. Kaunas.
40. Lepeškieienė V. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
41. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrieji nuostatai. {žiūrėta 2008-01-02}. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/1999-08-23-966.htm>
42. Maslow A. H. (2006). Motyvacija ir asmenybė. Vilnius.
43. Myers D. G. (2000). Psichologija. Kaunas.
44. Mokinių pažinimo metodai ir metodikos: rekomendacijos mokyklos vadovui, klasės auklėtoju. (1995). Vilnius.
45. Nesėkmingo mokymosi mąstai ir priežastys, tyrimo ataskaita. {žiūrėta 2006-12-10}. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.ltsvietimobukle/tyrimai.htm>>
46. Pikūnas J. (2000). Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą. Kaunas.

47. Pivorienė R. V., Sturlienė N. (2005). Mūsų klasė. Knyga klasės auklėtojui. Vilnius.
48. Porat F. (1991). Savigarba. Kaunas.
49. Psichologija studentui (2000). Kaunas.
50. Psichologijos žodynas (1993). Vilnius.
51. Platūkienė V. (2008). Kad vaikai sugrįžtų mokytis – Mokytojo vaidmens svarba. Švietimo naujienos, 2008' 7 (262), p. 5. {Žiūrėta 2008-04-21}. Prieiga per internetą: <<http://www.sac.smm.lt/index.php?id=19c>>
52. Rogers C. R. (2005). Apie tapimą asmeniu. Vilnius.
53. Ruzgienė A., Petružienė S. (2005). Vaikas ir aplinka. Klaipėda.
54. Satir V. (1995). Kaip ugdyti vaiko savigarbą? // Žvirblių takas 5, p. 26- 28.
55. Savickytė V. (1999). Klasės auklėtojo veiklos planavimo gairės. Šiauliai.
56. Sikorskytė – Voišnienė V. (2007). Klasės vadovo atmintinė. Mokyklos psichologo patarimai. Vilnius.
57. Statman D. (2006). Self – assessment, self – esteem and self – acceptance {žiūrėta 2007-03-10}. Prieiga per EBSCO duomenų bazę internetu: <<http://biblioteka.su.lt/duombazes.php>>
58. Suslavičius A. (1995). Socialinė psichologija. Vilnius.
59. Suslavičius A., Valickas G. (1999). Socialinė psichologija. Vilnius.
60. Šikorskytė – Vainienė V. (1997). Klasės vadovo atmintinė: mokyklos psichologo patarimai. Vilnius.
61. Švietimo įstatymas. (1998/2003). Valstybės žinios. Nr. 23-593. {žiūrėta 2008-01-10}. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/docs/mz4.pdf>
62. Taralienė S. (2005). Atvira, teigiama socialinė aplinka – pasitikėjimo kupinas vaiko pasaulis // Šiuolaikinis ugdymas: priešmokyklinukas, pradinukas, socialinė integracija: Respublikinės teorinės ir praktinės konferencijos medžiaga. Šiauliai. p. 151-152.
63. Tarptautinių žodžių žodynas (2007). Vilnius. „Gimtinė“.
64. Valickas G. (1994). Asmenybės savęs vertinimas. Vilnius.
65. Vanagienė A. (2005). Klasės vadovo užrašai. Šiauliai.
66. Vengalienė J. (2004). Klasės vadovo knyga. Kaunas.
67. Vygotskis L. (2000). Psichologija. Maskva.
68. Volodka H., Kiseliova D., Kiseliovas A., Šarkuvienė O. (2004). Pradinių klasių moksleivių psichosocialinės aplinkos ir jų požiūrio į matematiką sąveika // Ugdymo psichologija: mokslo darbai. Vilnius – Šiauliai. p. 83-87.
69. Winston R. (2004). Žmogus. Vilnius.

70. Zambacevičienė E. (1989). Psichologijos metodai ir psichologinio tyrimo metodikos. Vilnius.
  71. Zambacevičienė E. (2006). Vaiko psichologinis pažinimas. Šiauliai.
  72. Želvys R. (1995). Aš esu aš. Vilnius.
  73. Žemaitis V. (1995). Dorovinis savęs vertinimas. Vilnius.
  74. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius.
-

Tyrimo imties charakteristika A

(pradinių klasių mokinių)

	Imties tūris	Lytis %		Mokyklos tipas %			Vietovė %	
		Berniukai	Mergaitės	Vidurinė	Pagrindinė	Pradinė	Miestas	Miestelis
Anketa prieš programos vykdymą	200	48,5	51,5	50	27	23	50	50
Anketa po programos vykdymo	200	48,5	51,5	50	27	23	50	50

Tyrimo imties charakteristika B

(pradinių klasių mokytojų)

	Imties tūris	Lytis %		Mokyklos tipas %			Vietovė %	
		Vyrai	Moterys	Vidurinė	Pagrindinė	Pradinė	Miestas	Miestelis
Anketa	10	0	100	5	3	2	5	5

**KLASĖS VADOVO ĮTAKA STIPRINANT PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ SAVĖS
VERTINIMĄ
PROGRAMA**

Mieli pradinių klasių mokytojai, Šiaulių universiteto, Edukologijos fakulteto magistrantė Gitana Ivoškaitė tiria pradinių klasių mokinių savęs vertinimo ypatumus ir gilinaisi į tai, kaip savęs vertinimą stiprina klasės mokytojai. Tuo tikslu vykdoma programa, skirta pradinių klasių mokinių savęs vertinimo korekcijai, kurią organizavo klasės mokytojas. Juk mokykla turi tiesioginės ir netiesioginės įtakos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų savęs vertinimo formavimuisi. Neadekvatus savęs vertinimas įgauna platesnę prasmę ir sąlygoja daug neigiamų pasekmių. Kuo adekvatesnis savęs vertinimas, tuo asmuo susiduria su mažiau psichologinių, pedagoginių, socialinių problemų.

Norėčiau sužinoti, kaip pradinių klasių mokinių savęs vertinimą įtakoja klasės mokytojai, kaip klasės auklėtojai, vadovai, kuratoriai.

Maloniai prašyčiau įsitraukti į šios programos vykdymą į savo pedagoginio darbo veiklą.

Detalusis programos aprašymas:

1. **Pavadinimas.** Pradinių klasių mokinių savęs vertinimo stiprinimas.
2. **Paaiškinimas, pagrindimas.** Kadangi vaikams itin svarbi juos supančių žmonių nuomonė, tai mokytojai turėtų kasdieniu savo elgesiu stiprinti vaikų savigarbą ir savęs vertinimą. Mokinių savęs vertinimo programa skirta ugdyti - stiprinti – kelti pradinių klasių mokinių savęs vertinimą. Daugiausia dėmesio bus skiriama klasės auklėtojo veiklai, kuri įtakotų pradinių klasių mokinių savęs vertinimą. Tikimasi, kad mokiniai, laikydamiesi savo klasės auklėtojo nurodymų programos metu, pakankamai greitai ir nesunkiai išmoks adekvačiau save vertinti. Sustiprinę savęs vertinimą stiprinančių užduočių, žaidimų, žodinių paskatų, mokiniai juos naudos.
3. **Tikslas.** Stiprinti pradinių klasių mokinių savęs vertinimą, taip padėti pagrindą tolesniam – adekvačiam savo vertės pajautimui.
4. **Uždaviniai.** Įgyvendinant programos tikslus, siekiama, kad vaikai:
  - geriau pažintų save, įvertintų;
  - suprastų, kokie jie unikalūs;
  - save vertintų adekvačiau.

5. **Darbo būdai ir metodai:** pokalbis, pasakojimas, aiškinimas, demonstravimas, stebėjimas, klausymas, žaidimai, sociodrama, rašytiniai paskatinimai. Darbas vykdomas: grupėmis, poromis, individualiai.

6. Reikalingos priemonės: programa, lapai, rašymo priemonės.

7. Veikla.

A. dalis.

1. Kreipkitės į vaiką vardu. Tai, kad mokytojas atsimena jo vardą, suteikia vaikui džiaugsmą, kad jis mokytojui rūpi. Reikėtų vengti vaiką vadinti mažybiniu vardu. Jei klasėje yra bendravardžių vaikų, mokytojai turėtų su jais susitarti, kaip vadins kiekvieną iš jų. Kai aukštesnis vadinamas Tomu, o mažesnis – Tomuku, pastarajam nuolat primenamas jo mažas ūgis, o tai nestiprina jo savosios vertės pajautimo.

2. Būkite prieinama vaikui. Vaikas turi žinoti, kad bet kada gali kreiptis į savo klasės mokytoją. Jei vaikas kreipiasi asmeniškai, nors minutėlę reikia skirti jam. Tai leis vaikui pajusti, kad jis jums rūpi.

3. Įsiminkite vaiko gyvenimo detales. Jaunesniems vaikams labai svarbu, kad mokytoja žinotų ir prisimintų jiems svarbius dalykus.

4. Dalykitės su vaikais savo gyvenimo smulkmenomis. Kai mokytoja pasakoja, kaip ji mėgsta leisti laisvalaikį, kaip praleido savaitgalį, tai sukelia vaikams jausmą, kad jais pasitiki ir jie mokytojui yra svarbūs ir artimi.

5. Pabrėžkite savo panašumą su vaikais. Vaikams, o ypač neigiamai save vertinantiems, svarbu jausti, kad jie yra susiję su jiems svarbiu žmogumi, kažkuo į jį panašiu. Jei mokytoja aptaria bendrus su vaikais interesus, pomėgius, išgyvenimus vaikystėje, padeda vaikui pasijusti kažkuo į ją panašiu, vadinasi, taip pat vertu pagarbos. Vaikų, radusių panašumų tarp savęs ir jiems svarbių žmonių, savosios vertės pajautimas didėja.

6. Būkite nuoširdi, neapsimetinėkite. Kai mokytoja reiškia savo jausmus atvirai, vaikai jaučiasi saugūs, mažiau bijo parodyti savo tikrąjį veidą. Jei mokytojas ateis suirzęs, vaikai tai pastebės, o tie, kurie nejaučia savosios vertės, gali prisiimti kaltę už mokytojo savijautą. Atvirai pasakydama, ką ji jaučia, mokytoja pašalins vaikų nerimo ir nepasitenkinimo savimi šaltinį.

7. Venkite nemalonių staigmenų ir situacijų per kurias vaikas gali sutrikti ir pasimesti. Suglumimas ir pasimetimas yra vienas svarbiausių savosios vertės pajautimo priešų.

8. Sudarykite vaikams sąlygas išgyventi sėkmę. Sėkmė, per pirmąsias dalyko pamokas, skatina vaiką pasitikėti savimi. Tai leidžia vaikus pajusti „aš sugebu, aš galiu“.

9. Rašydami įvertinimą, įtikinkite vaiką, kad vertinamas ne vaikas kaip žmogus, o tik tam tikra jo veikla.

10. Nekritikuokite viešai. Klaidas nurodykite taktiškai, nesmerkdami ir nediskriminuodami mokinių bendraamžių akyse.

11. Būkite kantrūs ir tolerantiški.

12. Kartais net dirbtinai didinkite vertinimą, kad vaikas pasitikėtų savo jėgomis. Mokinių savęs vertinimą formuoja ne vien mokymosi, bet ir rezultatų vertinimas. Vaikams svarbu gauti teigiamų vertinimų ir kitose srityse – nebendraudant, žaidžiant ir pan. Šie vertinimai gali būti susiję su jų charakteriu, gebėjimais, asmenybės savybėmis. Taigi, vaikams reikėtų pasiūlyti įvairių užduočių, kurios padėtų atskleisti jų teigiamas charakterio, asmenybės savybes.

B dalis. Keletas užduočių – pratimų, kurios stiprina vaiko savosios vertės pajautimą.

1. Užduotis, padedanti išsiaiškinti savo paties unikalumą.

Paašškinti vaikams, ką reiškia žodis „unikalus“ ir padėti suvokti, kad du vienos rūšies daiktai gali būti labai panašūs, bet jie niekada nėra visiškai vienodi, visada kuo nors skiriasi.

Paklausti, ar visame pasaulyje yra kitas toks pat vaikas kaip kiekvienas iš jų. Ne! Vadinasi, kiekvienas iš mūsų esame nepakartojamas, ypatingas, vienintelis – unikalus, todėl vertingas.

2. Pasiūlyti kiekvienam vaikui užsivesti sąsiuvinį, kuris vadintųsi „Aš esu ypatingas(-a). Sąsiuvinį puslapius užpildyti taip:

1– vardas

2 - nupiešti save ar įklijuoti nuotrauką

3 – surašyti apie šeimą

4 – duomenys apie patį vaiką: gimimo data, ūgis, svoris, akių spalva, pomėgiai, mėgstamiausia spalva ir kt.,

5 – atsako į klausimą “Kas mane myli?”

6 – plaštakos atspaudams

7 – pėdos atspaudams

8 – vaikas piešia save patį

9 – piešia, ką mėgsta veikti

10 – surašo, ką moka tikrai gerai atlikti.

Šiame, siūlomame sąsiuvinyje puslapių gali būti ir daugiau. Šias užduotis galima atlikti ne per specialiai tam skirtas pamokas. “Puslapių” temą galima priderinti prie tradicinės pamokos. Taip pat galima kartą per savaitę skirti laiko vaiko laimėjimams per tą laikotarpį įvertinti ir tikrai pažymėti sąsiuvinyje. Vertinti turi pats vaikas.

3. Mokyti vaikus pasijuokti iš savęs, kai jis jaučiasi nejaukiai.

Reikėtų paskatinti vaikus prisiminti situaciją, kurioje jie patys apsijuokė, jautėsi nejaukiai. Stengtis išsiaiškinti, dėl kokių savo ypatybių ar trūkumų jie pateko į tas situacijas, ką reikėtų keisti, kokias ypatybes ugdyti, kad tai kartotųsi kuo rečiau.

Jei vaikas sugebės pasijuokti iš savęs, sugebės pažvelgti į save ir situaciją iš šalies. Iš šalies pažvelgdami ir aptardami situacijas, kuriose apsijuokė ir pasijuto nejaukiai, vaikai pamatys, kad panašūs dalykai pasitaiko kiekvienam ir supras, kad žmogaus vertė nenukenčia nuo to, kad kartais jis pasirodo ir ne taip, kaip norėtų. Tai padėtų vaikams lengviau išgyventi ateityje pasitaikančias situacijas.

4. Savęs vertinimą stiprina iš aplinkinių gaunamas teigiamas pastiprinimas – pagyrimai.

Malonūs atsiliepimai apie elgesį, ypatybes, laimėjimus. Todėl galima patarti, kad vaikai keistūsi komplimentais žodžiu ar parašytais ant lapelių. Tai gali tapti tradicine dovana švenčiančiam gimtadienį klasės draugui. Tai ne tik suteiks džiaugsmo gaunančiam “dovaną”, bet ir kiekvienam rašančiam padės mokyti ieškoti gera kituose žmonėse.

5. Savo paties gerųjų bruožų pažinimui rekomenduojamas žaidimas “Veidrodis”.

Vaikai prašomi nurodyti savo “paslėptus” vidinius bruožus, kurie daro juos ypatingais.

6. Kad vaikai susivoktų, kokios įdomios, įvairialypės asmenybės jie yra, siūloma žaisti žaidimą “Viską matanti akis”. Vaikai turi parašyti savo savybes. Toks žaidimas vaikams padės suprasti, kad kiekvienas turi “gerųjų” ir “blogųjų” savybių, tačiau dėl to jie netampa mažiau vertingi.

7. Žaidime “Pažink save”, vaikai pabaigia sakinius:

Aš esu unikalus, nes ...

Aš esu nuostabus, nes ...

Aš esu pasaulio stebuklas, nes ...

Nors esu ypatingas, aš ... (Toks žaidimas padės pasijusti vertingais ir svarbiais).

8. Rezultatai. Programos įgyvendinime atsispindės, kad yra ryšys tarp mokytojo kaip klasės vadovo (auklėtojo) veiklos ir pradinių klasių mokinių savęs vertinimo.

PROGRAMĄ ĮGYVENDINO:

Informacija apie Jus:

- 1) Kvalifikacija.....
- 2) Jūsų pedagoginio darbo stažas .....
- 3) Klasė, kuriai vadovaujate .....
- 4) Mokykla .....

Jūsų nuomonė, pasiūlymai, pastabos apie programą:

.....
.....
.....
.....

Dėkoju už bendradarbiavimą!

ANKETA PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJAMS

Gerb. Mokytojai,

Tiriama pradinių klasių mokinių savęs vertinimo ypatumai ir kaip savęs vertinimą įtakoja klasės mokytojai. Tuo tikslu vykdoma programa, kurią Jūs įgyvendinote pusę metų. Norėtume sužinoti, kaip pradinių klasių mokinių savęs vertinimą įtakoja mokytojai kaip klasės vadovai (auklėtojai). Ši anketa skirta plačiau išsiaiškinti Jūsų nuomonę apie tai, kaip sekėsi įgyvendinti pasiūlytą programą ir sužinoti Jūsų pasiūlymus, ją tobulinant.

Anketa yra anoniminė. Maloniai prašytume atsakyti į mus dominančius klausimus. Jums tinkantį (čius) atsakymą (-us) įrašykite, pabraukite arba pažymėkite X.

1. **Jūs esate:** mot.
 vyr.
2. **Jūsų amžius:** 20 – 30,
 31 - 40,
 41 – 50,
 51 – 60,
 kita: .....
3. **Jūsų išsilavinimas:** aukštesnysis,
 aukštasis,
 kita: .....
4. **Darbo stažas:** iki 1 m.
 2-3 m.
 4 - 10 m.
 11 – 15 m.
 16 – 20 ir daugiau m.
 kita: .....
5. **Jūsų kvalifikacija:** mokytojas,
 vyr. mokytojas,
 mokytojas metodininkas,
 mokytojas ekspertas.
6. **Ar dirbate pagal įgytą specialybę?** taip,
 ne.
7. **Kur dirbate?** miesto mokykloje,
 miestelio mokykloje,

O kaimo mokykloje.

- 8. Klasė, kuriai vadovaujate:** I,
 II,
 III,
 IV.

- 9. Kaip sekėsi įgyvendinti šią programą?** puikiai,
 gerai,
 pakankamai.

10. Jūsų nuomone, kaip ši programa pasitarnavo Jūsų darbe?

- labai naudinga ir reikalinga,
 iš dalies naudinga ir reikalinga,
 neefektyvi.
 kita .....

11. Kaip dažnai naudojotės programa?

- kasdien,
 kelis kart per savaitę,
 kelis kart per mėnesį,
 kelis kartus per pusmetį,
 kita .....

12. Kaip manote, kiek ir kaip pasikeitė Jūsų ugdytinių savivertė po programos įgyvendinimo?

- taip, labai pasikeitė,
 iš dalies pasikeitė,
 programa įtakos neturėjo.

12.1. Jūsų nuomone, neadekvataus (žemo / padidinto) savęs vertinimo mokinių prieš programos įgyvendinimą klasėje buvo:

- dauguma,
 keletas (1-5),
 nėra nei vieno,
 nežinau.

12.2. Jūsų nuomone, neadekvataus (žemo / padidinto) savęs vertinimo mokinių po programos įgyvendinimo klasėje yra:

- dauguma,
 keletas (1-5),
 nėra nei vieno,
 nežinau.

13. Informacija apie ugdytinių savęs vertinimą. Pateiktos savybės, būdingos adekvačiam ir neadekvačiam (žemam, aukštam) savęs vertinimui. Jūsų nuomone (pažymėkite vieną atsakymą kiekvienoje eilutėje):

*****	žemas	aukštas	adekvatus
siekia išsiskirti iš kitų,	☐	☐	☐
ryškūs lyderio bruožai	☐	☐	☐
išdidūs	☐	☐	☐
besipuikuojuojantys ypač menkais pasiekimais	☐	☐	☐
konfliktiški	☐	☐	☐
labai savikritiški	☐	☐	☐
dažnai nepatenkinti savo veikla	☐	☐	☐
neryžtingumas, drovumas, pasyvumas	☐	☐	☐
labai jautrus	☐	☐	☐
sunkiai bendraujantis	☐	☐	☐
nepasitiki aplinkiniais	☐	☐	☐
vengia veiklos ypač su rungtyniavimo elementais	☐	☐	☐
įtarus	☐	☐	☐
negeba gintis	☐	☐	☐
iš anksto orientuotas į nesėkmę	☐	☐	☐
pasitikėjimas savimi	☐	☐	☐
smalsumas, aktyvumas, kūrybingumas	☐	☐	☐
draugiškumas, komunikabilumas	☐	☐	☐
atsakomybės jausmas	☐	☐	☐
nebijojimas suklysti, reikšti savo nuomonę	☐	☐	☐
gera nuotaika, žvalumas	☐	☐	☐
nuoširdumas, užuojauta	☐	☐	☐
sąžiningumas	☐	☐	☐
sugebėjimas kreiptis pagalbos	☐	☐	☐
pakantumas kitam	☐	☐	☐
kita (įrašykite).....	☐	☐	☐

14. Kaip Jūs elgiatės, kai pastebite savo vadovaujamoje klasėje mokinius, turinčius neadekvatų (žemą / padidintą) savęs vertinimą :

- nekreipiate dėmesio,
- koreguojate mokinio savęs vertinimą,
- pranešate apie tai ugdytinio tėvams, globėjams,
- pranešate apie tai ugdytinio kitiems pedagogams,
- kita .....

15. Jūsų nuomone, mokinių, turinčių neadekvatų (žemą / padidintą) savęs vertinimą įtakoja:

- klasės mokytojas (auklėtojas),
- tėvai,
- visa aplinka,
- niekas,
- kita .....

16. Kaip Jūs siūlytumėt neadekvatų mokinių savęs vertinimą koreguoti?

.....

.....

.....

Nuoširdžiai dėkojame už atsakymus.

ANKETA PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIAMS

Koks Tu esi ir kaip save vertini mums labai svarbu sužinoti. Todėl prašytume atlikti šioje anketoje pateiktas užduotis bei atsakyti į klausimus. Būk ramus, niekas nesužinos kas pildė šią anketą. Tau tinkamą atsakymą žymėk „tašku“ - • grafike.

Linkime sėkmės! ☺

1. Štai žemiau nubrėžtas grafikas. Jo kairėse ir dešinėse pusėse išvardintos savybės. Jei kuri savybė Tau tinkama, įvertink ją atidėdamas tašką linijoje. Grafiko skaitmenų reikšmės pavyzdys:

-3 – kvailiausias, -2 - labai kvailas, -1 - kvailas, 0 – nežinau, 1 – protingas, 2 – labai protingas, 3 – protingiausias.

	-3	-2	-1	0	1	2	3	
1. Kvailas	_____						1. Protingas	
2. Liūdnas	_____						2. Linksmas	
3. Negražus	_____						3. Gražus	
4. Piktas	_____						4. Nepiktas	
5. Tinginys	_____						5. Darbštus	
6. Nedraugiškas	_____						6. Draugiškas	
7. Ligotas	_____						7. Sveikas	
8. Melagis	_____						8. Sąžiningas	
9. Bailus	_____						9. Drąsus	
10. Greit išsiveidžiantis	_____						10. Negrėit išsiveidžiantis	
11. Mušeika	_____						11. Ne mušeika	

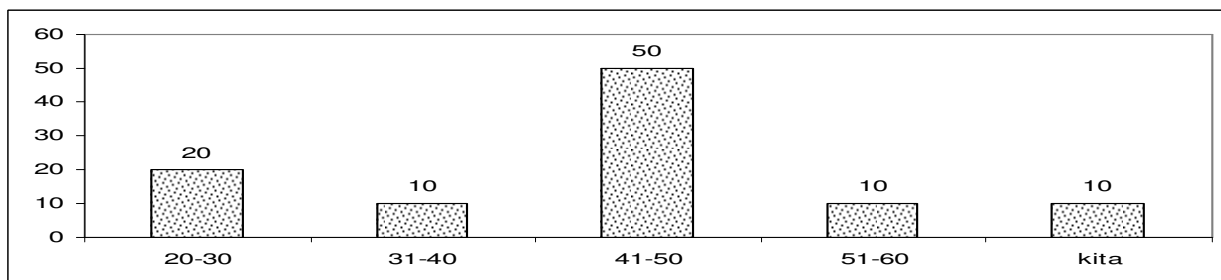
Kur reikia – įrašyk, o tau tinkamą atsakymo langelį žymėk „varnele“ □.

2. Parašyk mokyklą, kurioje mokaisi: .....
3. Klasė: antra □,
trečia □,
ketvirta □.
4. Esi: mergaitė □,
berniukas □.

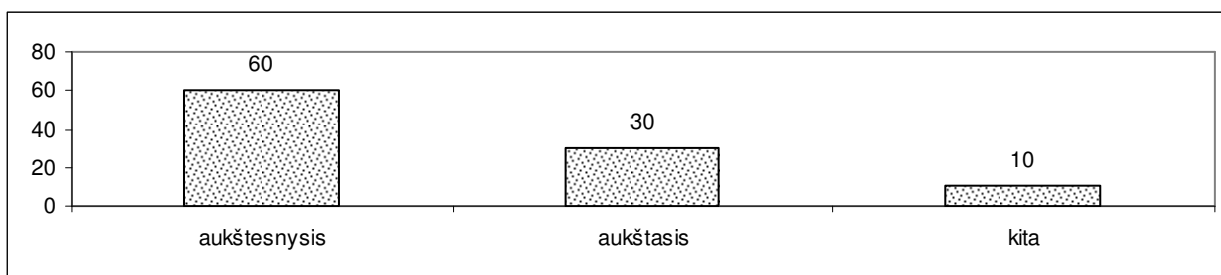

5. Gyveni: vienkiemyje ,
kaimelyje ,
priemiestyje ,
miestelyje ,
didmiestyje .
6. Ar esi laimingas? taip ,
ne ,
nežinau .
7. Ar savimi esi patenkintas? taip ,
ne ,
nežinau .
8. Kai būni vienas, kaip jautiesi? .....
9. Suklysti ir pralaimėti: labai bijau ,
bijau ,
nelabai bijau ,
nebijau ,
visiškai nebijau .
10. Ar giri save? taip ,
ne .
11. Ar sulauki pagyrimų iš savo klasės mokytojos?: taip ,
dažnai ,
kartais ,
ne .
12. Jei sulauki pagyrimų iš savo klasės mokytojos, tai kokių ir už ką giria? (parašyk):
.....
.....
.....
13. Ar sulauki pagyrimų iš savo tėvų: taip ,
dažnai ,
kartais ,
ne .
14. Jei sulauki pagyrimų iš savo tėvų, tai kokių ir už ką giria? (parašyk):
.....
.....
.....
15. Kaip manai, ar klasės mokytoja Tave įvertina: tinkamai ,
netinkamai ,
nežinau .
16. Ar tavo savijautai įtakos turi klasės mokytoja ir kodėl? (Parašyk savo nuomonę).
.....

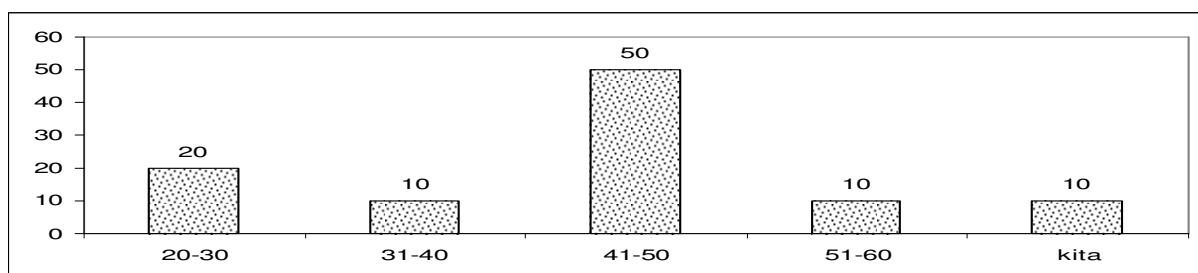
Ačiū už pagalbą! 😊

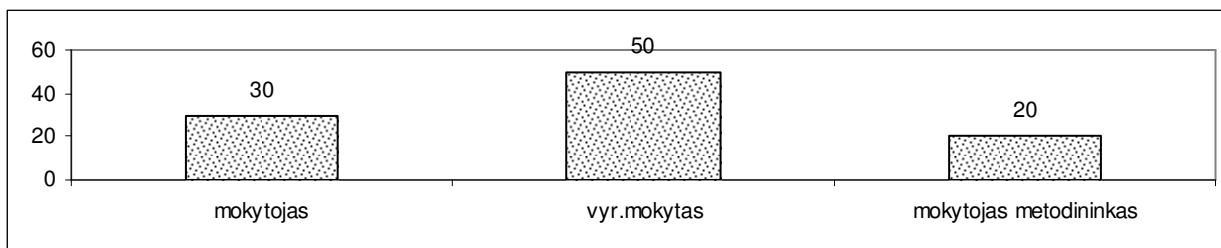
1 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal amžių (N=10)

2 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=10)

3 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal darbo stažą (N=10)

4 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal kvalifikaciją (N=10)